

**Χριστίνα Αργυροπούλου, Δρ
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και
Γλώσσας, ULB Παν/μιο Βρυξελλών,
Επίτιμη Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Αθήνα, 24-2-2014**

**Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ: 152 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ
ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΙ 82 ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΟΥ**

**Θέμα: Στοιχεία ποιητικής του
Κ.Π.Καβάφη και η ανθολογημένη
ποίησή του στο γυμνάσιο και το
λύκειο με ενδεικτικές και
εναλλακτικές διδακτικές προτάσεις**

• Γενικά για τον ποιητή και το έργο του

• Ο Κ.Π.Καβάφης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια 29 Απριλίου 1863 και πέθανε την ημέρα των γενεθλίων του 29-4-1933 στην Αλεξάνδρεια.

• Ορφάνευσε από μικρός (1870) και το 1877 κατέρρευσε η οικογένειά του οικονομικά. Έζησε στην Αγγλία κοντά στον θείο του (1873-1878), επιστρέφει στην Αλεξάνδρεια και φοίτησε για ένα χρόνο στο ελληνικό λύκειο «Ερμής».

• Λόγω ταραχών στην Αλεξάνδρεια, το 1882, πηγαίνει με τη μητέρα του και τα αδέρφια του Αλέξανδρο και Παύλο στην Κωνσταντινούπολη, στον παππού του, ο οποίος τον έφερε σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό της Πόλης.

• Εκεί ο ποιητής γράφει τα πρώτα του ποιήματα στην καθαρεύουσα υπό την επίδραση του αθηναϊκού ρομαντισμού.

• Το 1885 επιστρέφουν στην Αλεξάνδρεια και αμέσως ο Καβάφης αρνείται την αγγλική υπηκοότητα και παίρνει την ελληνική, είναι 17 ετών. Ήδη γράφει ποιήματα και το 1891 εκδίδει το ποίημα «Κτίσται».

• Κάνει διάφορα επαγγέλματα και το 1892 γίνεται υπάλληλος στην Αγγλική Εταιρεία Αρδεύσεων.

- Το 1894 γράφει για τον παιδικό και οικογενειακό φίλο του Μικέ Ράλλη (πέθανε 23 ετών) το «Φωναί γλυκείαι», ποίημα μέτριο, που έγινε σε δεύτερη γραφή, το 1904, «Φωνές» (ποίημα πολύ καλό).
- Το 1891 έγραψε και το πεζό «Give Back the Elgin Marbles», απ' όπου φαίνεται ο δεσμός με τον ελληνισμό.
- Σταθμό στη ζωή του αποτελεί η επίσκεψη στην Ελλάδα το 1901, όπου γνωρίζεται με τον Ξενόπουλο, τον Πολέμη και τον Πορφύρα. Ο Ξενόπουλος τον παρουσιάζει στον αθηναϊκό πνευματικό κύκλο (1903), αλλά πολλοί ήταν αρνητικοί, διότι δεν κατανοούσαν την πεζολογική ποίησή του, θρεμμένοι με τη μεγαλοστομία του Παλαμά (Κάλας, Φ. Πολίτης, Άγρας, Ψυχάρης, Π. Σκληρός κ.ά.).
- Ο Παλαμάς επισημαίνει ότι γεννιέται ένας ποιητής στην περιφέρεια του ελληνισμού. Θετικά είδαν τον ποιητή οι: Μαλακάσης, Ροδοκανάκης, Παπατσώνης, Ξενόπουλος, Μυρτιώτισσα, Λαπαθιώτης, Νιρβάνας, Παπανούτσος, Παράσχος, Σεφέρης, Δημαράς, Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος κ.ά.
- Στο εξής υπογράφει **όχι ως Κ. Φ. Καβάφης**, από το Φωτιάδης, αλλά **ως Κ. Π. Καβάφης**, από το πατρώνυμό του και έτσι έγινε γνωστός ως ποιητής.

- Η φήμη του Καβάφη ξεκινάει από την Αγγλία, ο Φόρστερ το 1914 συστήνει την ποίησή του στον Έλιοτ και στο αγγλικό κοινό, όλοι ενθουσιάζονται.
- Ο Καβάφης μέχρι το θάνατό του έγραφε και έλεγε ότι ήθελε να γράψει άλλα 25 ποιήματα, αλλά ο καρκίνος δεν του το επέτρεψε.
- **Θεωρώ μεγάλους ποιητές τον Σολωμό και τον Καβάφη και ότι έχουν πολλά κοινά (γλώσσα, έργο μικρό, αφοσίωση στην ποίηση, σχόλια στα ποιήματά τους).**
- Ο Καβάφης ήταν πολύ μπροστά από την εποχή του, ήδη το 1902 έγραψε κείμενο κατά της θανατικής ποινής.
- Το 1927 γνωρίζεται με τον Καζαντζάκη, ο οποίος μιλάει θετικά για τον ποιητή, αλλά δεν διείδε το μέγεθός του.
- Η ελληνική καταγωγή και τα βιώματά του ως Έλληνα της περιφέρειας δεν μπορούν να αγνοηθούν κατά τη μελέτη του έργου του, όπως και οι πηγές του (αλεξανδρινοί χρόνοι, εποχή των διαδόχων, ρωμαϊκή αυτοκρατορία, Βυζάντιο, Όμηρος κ.ά.).
- Η Μαργαρίτα Γιουρσενάρ χαρακτηρίζει τον Καβάφη έναν από τους πιο διάσημους ποιητές της νεότερης Ελλάδας.

- Η ποίηση του Κ.Π.Καβάφη είναι ένα παλίμψηστο ορυχείο, με πολλά ιστορικά πρόσωπα. Ο ποιητής εξομολογείται στον Λεχωνίτη τα εξής: «Εγώ είμαι ποιητής ιστορικός. Ποτέ μου δεν θα μπορούσα να γράψω μυθιστόρημα ή θέατρον· αλλ' αισθάνομαι μέσα μου 125 φωνές να με λένουν ότι θα μπορούσα να γράψω ιστορίαν».

2. Χαρακτηριστικά στοιχεία της γραφής του Καβάφη, γνωστή ως ποιητική.

- **2.1. Γενικά στοιχεία.** Το καβαφικό έργο μπορεί να μελετηθεί σε πολλούς άξονες, που αποτελούν και χαρακτηριστικά της ποίησής του, όπως είναι: **η ειρωνεία, η ιστορία, η πολιτική σκέψη, ο γνωμικός λόγος, η λιτότητα, ο διδακτισμός, το αδιέξοδο, η αξιοπρέπεια του ΝΑΙ ή του ΟΧΙ, η θεατρικότητα, ο αισθητισμός, ο ερωτισμός, το χρέος, η διακειμενικότητα, ο ελεύθερος πεζολογικός στίχος, το ύφος προφορικού λόγου, οι πηγές έμπνευσης κ.ά.**
- Ο ποιητής δουλεύει πολύ το έργο του, μελετάει προσεκτικά τις πηγές του και τις στάσεις των ηρώων του, που έζησαν σε εποχές κρίσης και που, *mutatis mutandis*, μοιάζουν με τη δική του.
- Όλα τα βιώματά του και τα διαβάσματά του μεταπλάθονται σε ποίηση, η οποία γνωρίζει να συμπληρώνει τη ζωή, όπως λέει ο ποιητής στο ποίημα *Εκόμισα εις την Τέχνη*, π.χ.

«εκόμισα εις την Τέχνην — κάτι μισοειδωμένα/ [...] / κάτι αβέβαιες μνήμες. [...] / σχεδόν ανεπαισθήτως τον βίον συμπληρούσα, / συνδυάζουσα εντυπώσεις, συνδυάζουσα τες μέρες.».

- Το γλωσσικό σύμπαν του Καβάφη είναι σύζευξη καθαρεύουσας και δημοτικής, με λαϊκές εκφράσεις και ιδιώματα της Πόλης, π.χ. «με δίνει την ευχή του, διέτε, τα ποδήματά του πέταξε».
- Πολλοί μεταγενέστεροι ποιητές παρέλαβαν από τον Καβάφη το γλωσσικό ανακάτωμα και άλλοι την πεζολογία, όπως οι: Τ. Παπατσώνης, Α. Εμπειρικός, Ν. Εγγονόπουλος, Ζωή Καρέλλη, Δ. Παπαδίτσας, Ε. Κακναβάτος, Κ. Καρυωτάκης, Γ. Ρίτσος κ.ά.
- Τα χαρακτηριστικά της καβαφικής ποίησης εντάσσουν τον ποιητή στη μοντέρνα ποίηση και μάλιστα ο Σεφέρης και άλλοι θεωρούν τον Καβάφη «παράλληλο» με τον αγγλοσαξωνικό μοντερνισμό και «προδρομικό» για τη γενιά του 1930.
- Αυτά τα στοιχεία μπορούμε κατά τη μελέτη πολλών ποιημάτων να τα αναδείξουμε: *Η Πόλις, Τα Τείχη, Τα παράθυρα, Μονοτονία, Τρώες, Περιμένοντας τους Βαρβάρους* κ.ά., π.χ.
- «Η πόλις θα σε ακολουθεί. Στους δρόμους θα γυρνάς/ τους ίδιους. Και στες γειτονιές τες ίδιες θα γερνάς/ /

Κωνσταντίνος Καβάφης.

Νέος, φιλόφωνος τῶν τρόπων, πλήρης σφρίγγου καὶ ζωῆς, μὴ ἄπειρον ποιητικὴν τέλμη, ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, λογογράφος, εἶναι εἰς εἶς τῶν συμπαιδιῶν τῶν Ἀλεξανδρινῶν φιλολόγων. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὅπου καὶ διακίνηται, εἶναι πλήρης εὐφροσύνης καὶ ἰσχυρὸς πρὸς τὰ γράμματα, κατέγινε δὲ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας εἰς παντοδαπὰς γνώσεις γλωσσῶν κ. λ. π. γενόμενος οὕτω ἐγκυκλοπαιδικώτατος.

Τὰ ποιήματά του ἀρίστου καὶ ἐκτιμῶνται πολὺ. Πλείστα ἰδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα περιοδικὰ συγγράμματα Ἀθηνῶν ὡς καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ μας ὁ «Ἐκκρόμος» καὶ ἐν τῷ προσωινῷ ἡμερολογίῳ μας. Τὸ ὄνομα του εἶναι βίον καὶ σθεναρόν.

- και μες στα ίδια σπίτια αυτά θ' ασπρίζεις.
- Πάντα στην πόλι αυτή θα φθάνεις. Για τα αλλού — μη ελπίζεις—
- δεν έχει πλοίο για σε, δεν έχει οδό./»

Τείχη

- Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ
- μεγάλα κ' υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη. (γ' πρόσωπο)
- Και κάθομαι και απελπίζομαι τώρα εδώ. (α' πρόσωπο)
- Άλλο δεν σκέπτομαι: τον νου μου τρώγει αυτή η τύχη·
-
- Διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχαν.
- Α όταν έκτιζαν τα τείχη πώς να μην προσέξω.
- Αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον.
- Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμο έξω. (ποιοι; οι άλλοι).
- Με το ποίημα, *Τα Παράθυρα*, δίνεται το εσωτερικό αδιέξοδο, όπου και το φως ακόμα είναι τυραννία.
- Εδώ έχομε επίδραση από τον γαλλικό συμβολισμό και τους Mallarme και Gide, π.χ.
- «Μα τα παράθυρα δεν βρίσκονται, ή δεν μπορώ να τάβρω. Και καλλίτερα ίσως να μην τα βρω.
- Ίσως το φως θάναι μια νέα τυραννία.
- Ποιος ξέρει τι καινούρια πράγματα θα δείξει.»

- Στο ποίημα, *Η Σατραπεία*, αναδεικνύεται ο πειρασμός του ΝΑΙ και του ΌΧΙ. Εδώ, όμως το ποιητικό υποκείμενο ενδίδει και στενοχωριέται γι' αυτό. Έτσι, ενώ ο τόπος είναι τα Σούσα, ο ψυχικός τόπος είναι η Αγορά των Αθηνών, το Θέατρο, δηλαδή η δημοκρατία.

- **Ακούγεται το ποίημα ΣΑΤΡΑΠΕΙΑ**

- **Επίσης, ο αισθητισμός, ο εκλεκτισμός, η τελειότητα της τέχνης και τα ενδύματα εντοπίζονται σε πολλά και από τα ανθολογημένα ποιήματα.** Ο αισθητισμός του Καβάφη συνδέεται με το ανάλογο ρεύμα στην Ευρώπη και την Ελλάδα (Ροδοκανάκης, Χρηστομάνος, Καζαντζάκης στα πρώτα έργα του) και έχει σχέση με την τελειότητα της γραφής (***Το πρώτο σκαλί, 1895***), με τη χλιδή, με τη φθορά, με τα αρώματα και την ομορφιά (***Καισαρίων***), με τα κοσμήματα και τους πολύτιμους λίθους κ.ά., π.χ.

- «Αλλοίμονο, είν' υψηλή το βλέπω,/ πολύ υψηλή της Ποιήσεως η σκάλα».

- Γνωστή είναι ως γνωμικό η απάντηση του Θεόκριτου, αρχαίου βουκολικού ποιητή, που αναδεικνύει πόσο σημαντικός είναι ο δρόμος της ποίησης:

- «Εδώ που έφθασες, λίγο δεν είναι·/ [...]/

- Εις το σκαλί για να πατήσεις τούτο

- πρέπει με το δικαίωμά σου νάσαι

- πολίτης εις των ιδεών την πόλι.»

- **Η πολιτική σκέψη** του ποιητή φαίνεται σε αρκετά ποιήματα, όπως στο ποίημα όπου καταδικάζει τους Άγγλους που σκότωσαν το 17 χρονών παιδί, όπου ο μητρικό πόνος συμπυκνώνει τα 17 χρόνια σε 17 ημέρες (**27 Ιουνίου 1906, 2μμ.**) και στο ποίημα με τίτλο: **Η μάχη της Μαγνησίας (Ανάγνωση)**
 - Το ποίημα αυτό ενέχει πολιτική σκέψη, είναι ποίημα ιστορικό και της αξιοπρέπειας. *Η μάχη της Μαγνησίας*, έγινε το 190 π.Χ. και μιλάει αλληγορικά για το 1922, καθώς ο ποιητής προβλέπει την ήττα, που θα είναι μεγάλη, όπως εκείνη νίκησαν οι Ρωμαίοι και ταπεινώθηκε η Μακεδονία, π.χ. «Θυμάται πόσο στην Συρία θρήνησαν, τι είδος λύπη/ είχαν, σαν έγινε σκουπίδι η μάνα των Μακεδονία—/ ».
- 3. Φιλολογική διαδρομή στο ανθολογημένο έργο του Κ.Π.Καβάφη, με ενδεικτικές εναλλακτικές διδακτικές προτάσεις ενταγμένες και σε άξονες ποιητικής.**
- **3.1. Γενικά για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας.** Η διδασκαλία της λογοτεχνίας ως μάθημα και μάθηση διά βίου δεν μπορεί παρά να διατηρήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της, δηλαδή την αισθητική απόλαυση και την καλλιέργεια της ευαισθησίας του αναγνώστη.

- Επίσης, ως μάθημα σχολικό οφείλει να συμβάλει και στην *αναγνωστική δεξιότητα των μαθητών*, στην ικανότητα να αποκωδικοποιούν το λογοτεχνικό κείμενο και μάλιστα το ποιητικό, που απαιτεί προσοχή και ευαισθησία, καθώς κρύβει πολύ περισσότερα από όσα αναδεικνύει με την πρώτη ανάγνωση.
- Η λογοτεχνία ασκεί πολλές δεξιότητες (συνδυαστική και κριτική σκέψη, αναγνωστική δεξιότητα κ.ά.) και κοινωνικοποιεί τους μαθητές μέσα από τη δράση των ηρώων, με τις αξίες και απαξίες τους.
- Στην ποίηση προσέχουμε την πολυσημία της γλώσσας και καθοδηγούμε τους μαθητές μας να ανακαλύψουν τι «κείται» κάτω από την πολυσημία της γλώσσας, τι αποσιωπάται, τι συνδηλώνεται.
- Στην πεζογραφία εστιάζουμε στις αφηγηματικές δομές (τόπος, χρόνος, πρόσωπα, θέμα ή ιστορία), στους αφηγηματικούς τρόπους, πάντα κειμενικά, όχι ως ορολογία (είδος αφηγητή, εστίαση, φωνές, γλώσσα και ύφος, διάλογος ή ευθύς λόγος κ.ά.), καθώς και στα εξωκειμενικά συμφραζόμενα και στη δράση ως ένα κειμενικό δρώμενο κ.ά.
- Αξιοποιούνται και στον Καβάφη λίγα εξωκειμενικά στοιχεία (εργοβιογραφικά, ιστορικά κοινωνικά), τα οποία μπορούν να συλλειτουργήσουν με τους τίτλους των ποιημάτων, με τις προμετωπίδες και τις χρονολογίες της γραφής τους ώστε να βρεθούν τα «κλειδιά» ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης του ποιήματος.

- Ακολουθεί η μελέτη της ανθολογημένης ποίησης σε άξονες ποιητικής, χωρίς να σημαίνει αυτό ότι ένα ποίημα ιστορικό δεν μπορεί να εμπεριέχει ειρωνεία ή παραίνεση ή στοιχεία αισθητισμού, απλά δίνεται ως άξονας το κύριο χαρακτηριστικό του κάθε ποιήματος, για να εξοικειώνονται με τα στοιχεία ποιητικής και οι μαθητές.
- **3.2. Ειρωνεία, μητρότητα, θρησκευτικότητα, τραγικότητα.** Σε αυτόν τον άξονα μπορούν να συνεξεταστούν το ποίημα, *Δέησις*, (Α΄ γυμν., σελ. 56,) και το ποίημα, *27 Ιουνίου 1906*, 2 μ.μ., που είχε ανθολογηθεί στα παλιά βιβλία, ή το ποίημα του Παπαδιαμάντη, *Στην Παναγία τη Σαλονικιά*, που ανθολογείται στο ίδιο βιβλίο.
- **Α΄ Γυμνασίου, Δέησις.** Το ποίημα, μετά την ανάγνωση του/της καθηγητή/τριας και την πρώτη πρόσληψη των μαθητών (σε τι αναφέρεται), που καταγράφεται στον πίνακα, το μελετούν όλοι οι μαθητές ως ομάδα ανά δύο θρανία, σε μορφή και περιεχόμενο, γιατί είναι εύκολα προσεγγίσιμο.

- **Δέησις, Κ.Π.Καβάφης (Α΄ Γυμνασίου, σελ. 56)**
- Η θάλασσα στα βάθη της πήρ' έναν ναύτη.-
- Η μάνα του, ανήξερη, πηαίνει κι ανάφτει
- στην Παναγία μπροστά ένα υψηλό κερί
- για να επιστρέψει γρήγορα και ν' καλοί καιροί-
- και όλο προς τον άνεμο στήνει τ' αυτί.
- **Αλλά** ενώ προσεύχεται και δέεται αυτή,
- η εικών ακούει, σοβαρή και λυπημένη,
- ξεύροντας πως δεν θα 'λθει πια ο υιός που περιμένει.
- Διερευνώνται οι εικόνες, τι τους έκαμε εντύπωση, η γλώσσα, η παρουσία του ποιήματος στη σελίδα, τα πρόσωπα και διερευνάται η τραγικότητα, η ειρωνεία και η θρησκευτικότητα (παράδοση και μοντερνισμός).
- **Εναλλακτικά** μπορούν να δοθούν σε ερωτήσεις τα παραπάνω και κάθε μικρή ομάδα από 2 ή 4 μαθητές να εργάζονται σε αυτήν (ανά δύο θρανία). Σχολιάζονται η στάση της Παναγίας και ο πόνος της άλλης μάνας. Θα πρέπει να αναδειχθεί η αμφισημία, ίσως και η απιστία. Συζητούνται η έννοια του τάματος, τα ναυτικά ταξίδια και οι κίνδυνοι, η γλώσσα κ.ά. (α΄ στίχος προεξαγγέλλει το θλιβερό γεγονός, στη συνέχεια οι ενέργειες της ανήξερης και τραγικής, μάνας, «πηαίνει κι ανάφτει», «ένα υψηλό κερί» (τάματα, τραγική ειρωνεία, μητρική αγάπη), η αντίθεση με το «Αλλά», η συνοχή με τον τίτλο του ρήματος «δέεται» και η αντίθεση (άγνοια vs. γνώση), π.χ. «η εικών ακούει, σοβαρή και λυπημένη» (ψυχοποίηση αψύχων). Τέλος σχολιάζεται συνολικά η μορφή του ποιήματος και ο ρεαλισμός του.

• **Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας.**

- 1. Μελετούν το ποίημα σε σχέση με τη θεά Αθηνά, καθώς διδάσκονται *Οδύσσεια*.
- 2. Μελετούν το ποίημα του Παπαδιαμάντη και συζητούν τα όμοια και διαφορετικά στοιχεία τους.
- 3. Μελετώνται όλα τα κείμενα της θεματικής ενότητας «Θρησκευτική ζωή», από όλους τους μαθητές χωρισμένους σε μικρές ομάδες, που αναλαμβάνουν από ένα έργο και το παρουσιάζουν στην τάξη σε επόμενα μαθήματα, με τη συμμετοχή όλων στη συζήτηση και με συμπλήρωση στοιχείων.
- Ο χρόνος πρέπει να είναι ευέλικτος, προέχει οι μικροί μαθητές να μάθουν πώς να μαθαίνουν.
- 4. Διαβάζεται το τελευταίο ποίημα ποίημα του Καβάφη, ***Στα περίχωρα της Αλεξανδρείας***, (1933), ως προς τους κοινούς άξονες: ***θρησκευτικότητα και ειρωνεία***. Στο ποίημα ο Απόλλωνας ζητά να πάρουν από τον χώρο του τον νεκρό μάρτυρα της χριστιανοσύνης, Βαβύλα, και να τον θάψουν αλλού. Οι χριστιανοί φοβήθηκαν και τον έθαψαν αλλού με δόξα και τιμή. Οι άνθρωποι του Απόλλωνα καθάρισαν το τέμενος για να προκόψει, αλλά ο ποιητής ειρωνικά μας δίνει την ατυχή κατάληξη του τέμενους, του ναού και του γύρω χώρου, που καταστράφηκε από τη φωτιά, π.χ.
 - «Κι ωραία τwόντι πρόκοψε το τέμενος./δεν άργησε καθόλου, και φωτιά/ μεγάλη κόρωσε: μια φοβερή φωτιά:/και κάηκε και το τέμενος κι ο Απόλλων.».
- **Εργασία**
 - 1. Συγκέντρωση ηθών και εθίμων σχετικών με τις γιορτές της Παναγίας.
 - 2. Ο ι μαθητές διασκευάζουν τα ποιήματα σε πεζά κείμενα, με το δικό τους ύφος, στο πλαίσιο της δημιουργικής γραφής, που αποτελεί στόχο του μαθήματος.

- Στο ποίημα, *Στην Παναγία τη Σαλονικιά*, προσέχουμε την παραδοσιακή μορφή του, τα πολλά επίθετα, την περιγραφή του ναού και φυσικά το πορτρέτο της Παναγίας και τη θεοσέβεια των ανθρώπων με τα τάματα.
- ***Στην Παναγία τη Σαλονικιά***, Αλ. Παπαδιαμάντης
- Στο κέντρο της επάνω πόλεως
- Με το καμπαναριό της, που είν' ένα στολίδι
- Του λιμένος και της προσόψεως,
- στέκει ο ναός της Παναγιάς.
- Ωραίος ο ναός, το τέμπλο ωραίο,
- Ωραία τα λαμπρά τα εικονίσματα,
- Ωραίες κι οι νορίτισσες που εκκλησιάζονται,
- Όλα ωραία.

- **Β΄ Γυμνασίου, Στην εκκλησία (σελ. 60) και Θερμοπύλες (σελ. 192).**
- Τα ποιήματα δεν έχουν κοινά στοιχεία, οπότε το ποίημα, *Στην Εκκλησία*, μπορεί να μελετηθεί με μνεία του ποιήματος *Δέησης* ή μόνο του σε μορφή και περιεχόμενο (στροφές, γλώσσα, ομοιοκαταληξία όχι συνεπής, οπτικές και οσφρητικές εικόνες, συναισθήματα του ποιητή κ.ά.).
- Σχολιάζουμε τους στίχους «Εκεί σαν μπω, μες σ' εκκλησία των Γραικών», που θα πρέπει να γίνει μνεία ότι ο ποιητής ζει στην πολυπολιτισμική Αλεξάνδρεια, και «ο νους μου πηαίνει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας», όπου ο ποιητής δείχνει την αγάπη του για την απανταχού ελληνισμό ως φυλή και θαυμάζει το Βυζάντιο, ως Φαναριώτης.
- Λέγεται ότι η ποίηση του Καβάφη είναι διανοητική και της ανάμνησης. Στο ποίημα πρώτα εκθέτει τα συναισθήματά του, γιατί αγαπάει την εκκλησία των Γραικών, και μετά την παρουσιάζει αφαιρετικά ως χώρο με «τα εξαπτέρυγά της», με «τ' ασήμια των σκευών, τα κηροπήγιά της/ τα φώτα, τες εικόνες της, τον άμβωνά της.» («ασήμια», όχι ασημένια σκεύη, όπως στα δημοτικά τραγούδια).
- **Εντοπίζονται τα στοιχεία του αισθητισμού**, όπως: όσφρηση, ακοή, όραση, μουσική κ.ά. « των θυμιαμάτων της τες ευωδίες, /τες λειτουργικές φωνές και συμφωνίες, / τες μεγαλοπρεπείς των ιερέων παρουσίες/και κάθε των κινήσεως τον σοβαρό ρυθμό-/ », «λαμπρότατοι μες των αμφίων τον στολισμό-/ ».

- Αναδεικνύονται η λειτουργία της **μνήμης και της ιστορίας** «ο νους μου πηγαίνει σε τιμές μεγάλες της φυλής μας,/ στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.» (σχολιάζονται τα επίθετα «μεγάλες», που επιτάσσεται και «ένδοξό μας»).
- Βλέπουμε ένα μικρό ποίημα πόσα μπορεί να μας πει, γιατί η ομορφιά της ποίησης, όπως και της φύσης «κρύπτεσθαι φιλεί», όπως έλεγε ο Ηράκλειτος, και ο αναγνώστης καλείται να ανακαλύψει την κρυμμένη ομορφιά της ποίησης.
- Τέλος, θεωρώ ότι μια εργασία για την εκκλησία της ενορίας τους θα είναι δημιουργική ή για τις βυζαντινές εκκλησίες της περιοχής τους ή γενικότερα για τις βυζαντινές εκκλησίες της Ελλάδας με αξιοποίηση του σχολικού βιβλίου και του διαδικτύου.

- **3.3. Το ποίημα *Θερμοπύλες* (Β΄ Γυμνασίου σελ. 192), εντάσσεται στους άξονες ιστορία και πολιτική, ειρωνεία, συμβολοποίηση, αξιοπρέπεια και Χρέος.**
- Στο ποίημα, *Θερμοπύλες*, οι Σπαρτιάτες, αν και ήξεραν ότι οι Μήδοι θα διαβούνε, όπως λέει στο ποίημα, δεν εγκατέλειψαν τις θέσεις τους, άρα έχομε το στοιχείο του Χρέους και της αξιοπρέπειας, τον γνωμικό λόγο και την ιστορία.
- Σχολιάζεται ο τίτλος, που συνδέει το ποίημα με τον χώρο και ιστορικό γεγονός (490 π.Χ.). Οι μαθητές ανακαλούν στη μνήμη τους πληροφορίες από την Ιστορία τους ως προετοιμασία για την ανάγνωση του ποιήματος.

- *Θερμοπύλες*
- Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωή των
- ώρισαν να φυλάγουν *Θερμοπύλες*.
- Ποτέ από το χρέος μη κινούντες·
- δίκαιοι κ' ίσοι σ' όλες των τες πράξεις,
- αλλά με λύπη κιόλας κ' ευσπλαχνία·
- γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι, κι όταν
- είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν γενναίοι,
- πάλι συντρέχοντες όσο μπορούνε·
- πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες,
- πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους.
- Και περισσότερη τιμή τους πρέπει
- όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)
- πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος,
- κ' οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε.» (ό.π., σελ. 103)
-

- **Μελέτη κειμενοκεντρική ή με ερωτήσεις, π.χ.**
- -Γιατί προτάσσεται η λέξη «Τιμή», τι σημαίνει «ώρισαν», «Θερμοπύλες». Το «ποτέ» είναι τροπικό ή χρονικό, πώς λειτουργεί η μετοχή με την άρνηση «μη κινούντες» και η λέξη «χρέος»;
- -Έπεσαν στις Θερμοπύλες οι Σπαρτιάτες και οι Πλαταιείς από τον φόβο της τιμωρίας από τη Σπάρτη ή από αγάπη στην πατρίδα και την ελευθερία;
- - Τι σημαίνουν τα «πλούσιοι, πτωχοί, αλήθειαν ομιλούντες» και πώς αυτά δένουν με τη σχετικοκρατία του «πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους»; (ψεύδονται διότι δεν μπόρεσαν να είναι τόσο γενναίοι όσο οι πεσόντες).
- -Γιατί θεωρείται ποιητής ανθρωποκεντρικός και όχι ηρωικός, ο Καβάφης και η ποίησή του και πού φαίνεται αυτό εδώ;
- -Πού κορυφώνεται το νόημα; (τέσσερις τελευταίοι στίχοι, όπου ο ποιητής υμνεί τους ανώνυμους, που, αν και γνώριζαν ότι θα πεθάνουν, όμως αγωνίστηκαν μέχρι θανάτου).
- Πού υπάρχει αξιοπρέπεια και χρέος; (προβλέπουν ότι ο προδότης θα φανεί, αλλά παραμένουν στις θέσεις τους από αξιοπρέπεια και χρέος).
- - Τι εννοεί με τις λέξεις «Εφιάλτης» και «Μήδοι»; (διεύρυνση του συμβόλου).
- Συνδέεται το ποίημα με την εποχή που το έγραψε ο ποιητής, μεταξύ 1901-1903;
- **Εργασία.** Μπορεί να δοθεί μια σχετική εργασία ή να ζητηθεί μια συνθετική για παραγωγή λόγου ή ένα σχέδιο εργασίας σε ομάδες, για τη σχέση *ιστορίας και ποίησης*, με αναφορές και σε άλλους ποιητές, π.χ. Σολωμός, Παλαμάς, Σεφέρης.

- Ακόμα θα μπορούσε να διαβαστεί και το ποίημα, *Υπέρ της Αχαιϊκής Συμπολιτείας Πολεμήσαντες*, γραμμένο το 1922, που κινείται στον ίδιο άξονα και δίνονται τα ιστορικά στοιχεία. Στα ύστερα ελληνιστικά χρόνια, μετά την ήττα στη Σκάρφεια της Λοκρίδας, 110 π.Χ, επί Πτολεμαίου, που χλευαστικά λεγόταν Λάθυρος, δηλαδή Ρεβύθης, ο Ρωμαίος Λεύκιος Μόμμιος νίκησε τον Δίαιο και τον Κριτόλαο της Αχαιϊκής Συμπολιτείας, που δεν συνεργάστηκαν κατά του κοινού εχθρού, οπότε ισοπεδώθηκε η Κόρινθος και κατακτήθηκε η Πάτρα).
- Πίσω από το φανταστικό όνομα του Αχαιού, που καταγράφει το γεγονός, κρύβεται ο Καβάφης, που συνδέει το 110 π.Χ. με το 1922. Ο γνωμικός λόγος, ο ύμνος στους αφανείς και η έννοια του χρέους είναι φανερά με την πρώτη ανάγνωση, όπως και το ιστορικό στοιχείο. Παρατηρούμε ότι η ποίηση συμπληρώνει την ιστορία, π.χ.
 - *Υπέρ της Αχαιϊκής Συμπολιτείας Πολεμήσαντες (Αριστέα)*
 -
 - Ανδρείοι σεις που πολεμήσατε και πέσατ' ευκλεώς·
 - τους πανταχού νικήσαντας μη φοβηθέντες.
 - Άμωμοι σεις, αν έπταισαν ο Δίαιος κι ο Κριτόλαος.
 - Όταν θα θέλουν οι Έλληνες να καυχηθούν
 - "Τέτοιους βγάζει το έθνος μας" θα λένε
 - για σας. Έτσι θαυμάσιος θάναι ο έπαινός σας.—
 -
 - Εγράφη εν Αλεξανδρεία υπό Αχαιού·
 - έβδομον έτος Πτολεμαίου, Λαθύρου. (*Ποιήματα*, σελ. 31)

- **Γ' Γυμνασίου, Στα 200 π.Χ., (σελ. 123)**. Στον ίδιο άξονα με το ποίημα *Θερμοπύλες* μπορεί να μελετηθεί και το ποίημα με τίτλο, *Στα 200 π.Χ.*, που γράφτηκε το 1931, τίτλος αντιποιοητικός (χρονολογία, που εντάσσεται στο πνεύμα της πρωτοπορίας και του μοντερνισμού του ποιητή).
- Η προμετωπίδα έχει άμεση σχέση με το κείμενο, οπότε τίτλος και προμετωπίδα ως παρακειμενικά στοιχεία προετοιμάζουν για το θέμα του κειμένου. Πρόκειται για την επιγραφή του Μεγάλου Αλέξανδρου, που έστειλε μαζί με τα λάφυρά του ως δώρο, μετά τη νίκη του στον Γρανικό και τα Άρβηλα (334,333 π.Χ.), για να κρεμαστούν στον ναό της Αθηνάς Παρθένου στον Παρθενώνα.
- Η επιγραφή έλεγε: «Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλήν Λακεδαιμονίων—», μέσα σε εισαγωγικά.
- **Ερμηνεία με σχολιασμό μορφής και περιεχομένου**. Η επιγραφή ως προμετωπίδα (παρακειμενικό στοιχείο και οπτική παρουσία της, διαχωρίζεται από το ποίημα, υποδηλώνει με τα εισαγωγικά τη φωνή του Στρατηλάτη, πολυφωνία). Η ειρωνεία διαπερνά όλο το ποίημα, αφού και χωρίς τους Λακεδαιμονίους οι Πανέλληνες νίκησαν, ενώ οι Λακεδαιμόνιοι, με τη Μοραΐτικη ομφαλοσκόπησή τους, σύμφωνα με πολλούς μελετητές, απουσίασαν από τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού.
- Έτσι κατανοείται και αυτό του έλεγε ο Καβάφης: «Είμαι κι εγώ Ελληνικός. Προσοχή, όχι Έλληνα, ούτε Ελληνίζων, αλλά Ελληνικός», δηλαδή ανήκων στην ελληνική φυλή», όπως επισημαίνει ο Σεφέρης.
- Είναι φανερή η πολιτική σκέψη, η ειρωνεία και ο γνωμικός λόγος, που μέχρι σήμερα ακούγεται. Ακόμα η σημασία του γεγονότος (προβολή της ελληνικής λαλιάς στην Ασία), που δίνεται με τη συσσώρευση επιθέτων (την νικηφόρα, την περίλαμπρη, την περιλάλητη, την δοξασμένη κ.ά.).

ΣΤΑ 200 π.Χ. (Αριστέα)

«Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων—»

Μπορούμε κάλλιστα να φαντασθούμε πως θ'αδιαφόρησαν παντάπασι στην Σπάρτη (ειρωνεία) για την επιγραφήν αυτή. «Πλην Λακεδαιμονίων», μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται για να τους οδηγούν και για να τους προστάζουν (ειρωνεία) σαν πολυτίμους υπηρέτας. Άλλωστε μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό δεν θα τους φαίνονταν πολλής περιωπής. Α βεβαιότατα «πλην Λακεδαιμονίων».

Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται. (γνωμικό)

Έτσι πλην Λακεδαιμονίων στον Γρανικό· και την Ισσό μετά· και στην τελειωτική την μάχη, όπου εσαρώθη ο φοβερός στρατός που στ' Άρβηλα συγκέντρωσαν οι Πέρσαι: που απ' τ' Άρβηλα ξεκίνησαν για νίκη, κ' εσαρώθη.

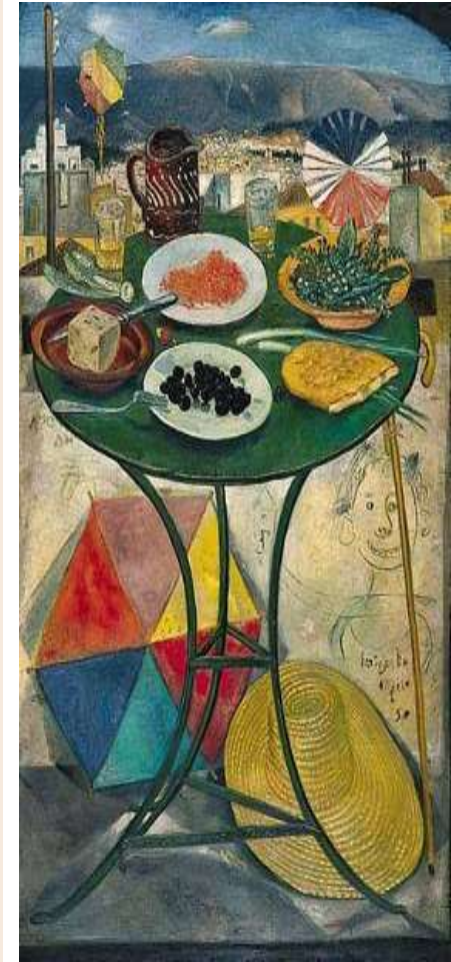
- Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνια εκστρατεία,
 - την νικηφόρα, την περίλαμπρη,
 - την περιλάλητη, την δοξασμένη
 - ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
 - την απαραμίλλη: βγήκαμ' εμείς·
 - ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.
-
- Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,
 - οι Σελευκείς, κ' οι πολυάριθμοι
 - επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας,
 - κι οι εν Μηδία, κι ο εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι.
 - Με τες εκτεταμένες επικράτειες,
 - Με την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών.
 - Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά
 - ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.
-
- Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα! (γνωμικό, ειρωνεία)

- Το μεγαλείο της καβαφικής γραφής φαίνεται και από την καθολικότητα του γνωμικού λόγου, π.χ. Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!, "Τέτοιους βγάζει το έθνος μας" θα λένε, Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους./ Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάπποια λύσις, κι αποχαιρέτα την, την Αλεξάνδρεια που χάνεις, Ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκης τι σημαίνουν κ.ά.
- Αναδεικνύεται η οπτική γωνία των Σπαρτιατών (α΄στροφή, 10 σίχοι) έτσι όπως φαντάζεται ο ποιητής ότι θα αντέδρασαν στη Σπάρτη, που επιτείνεται με την πρόταξη του «μα φυσικά», π.χ. «μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται/ για να τους οδηγούν και για να τους προστάζουν (ειρωνεία)/ σαν πολυτίμους υπηρέτας. Άλλωστε μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς/ Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό/ δεν θα τους φαίνονταν πολλής περιωπής.».
- Οι Σπαρτιάτες λειτουργούν ως ξεχωριστοί και μόνοι, ενώ ο Καβάφης ως μέρος ενός συνόλου με το α΄ πληθυντικό στα ρήματα: «μπορούμε, φανταστούμε», π.χ.
- «Μπορούμε κάλλιστα να φαντασθούμε
- πως θ΄αδιαφόρησαν παντάπασι στην Σπάρτη
- για την επιγραφήν αυτή. "Πλην Λακεδαιμονίων"».
- Εντοπίζονται τα ιστορικά στοιχεία συνοπτικά, οι τόποι δράσης, δηλαδή το κειμενικό και εξωκειμενικό πλαίσιο, η ποιητική αφήγηση (γεγονός, αντίδραση, χώρος, πρόσωπα, ειρωνεία, «Α βεβαιότατα πλην Λακεδαιμονίων») και ο μετεωρισμένος σίχος, για έμφαση με τη σημαίνουσα ειρωνεία.
- Ακολουθούν οι τρεις στροφές (5,6,8 σίχοι), που αφηγούνται το ιστορικό μεγαλείο και κυρίως αναδεικνύουν το αποτέλεσμα στο οποίο δίνει έμφαση ο ποιητικός λόγος.
- Δίνεται συνοπτικά ολόκληρη ιστορική πορεία ως λόγος δραστικός και γρήγορος, καθώς από το «Έτσι» και μετά ο ποιητής μιλάει καθαρά αφηγηματικά και αφαιρετικά, για τις νίκες και τη σημασία τους, μέσα από τη συσσώρευση επιθέτων και τη σύγκριση στον υπέρτατο βαθμό.

- Και καταλήγει στο έξοχο συμπέρασμα, εντάσσοντας μέσα σε αυτό το πλαίσιο και τον εαυτό του και τον ελληνισμό της περιφέρειας, π.χ. «βγήκαμ' εμείς» ο καινούριος ελληνικός κόσμος, που χαρακτηρίζεται από την προσφορά του «μέγας». Το «Κι» λειτουργεί ως μεταβατικό, ως συμπερασματικό και ως χρονικοαναφορικό (βλ. *Νεοελληνική Σύνταξις*, Αχ. Τζάρτζανου), π.χ. «Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνια εκστρατεία,/την νικηφόρα, την περίλαμπρη,/την περιλάλητη, την δοξασμένη/ ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,/την απαράμιλλη:».
- Η επόμενη στροφή το «εμείς» γίνεται συγκεκριμένο, π.χ. «Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,/ οι Σελευκείς, κ' οι πολυάριθμοι/ επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας,/ κι οι εν Μηδία, κι ο εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι./ Με τες εκτεταμένες επικράτειες,/Με την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών».
- Σχολιάζεται το «Εμείς», που προβάλλεται ως εστιακή αντωνυμία τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτιστικά, ως λαός που κάποτε μεγαλούργησε και διέδωσε την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό στα πέρατα του κόσμου (κυρίαρχο νόημα), π.χ. «Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά/ ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.».
- Ακολουθεί ο τελευταίος καταληκτικός στίχος, μετεωρισμένος, δηλαδή απομονωμένος οπτικά στη σελίδα για έμφαση, που επανέρχεται και μας συνδέει με το νόημα της επιγραφής, συμπληρωμένο και με έντονο σαρκασμό, που επιτείνεται από το θαυμαστικό, π.χ. «Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!».
- Το ποίημα έχει πολλά να μας πει και να υπονοήσει, εμείς λέμε τόσα όσα η ηλικία των μαθητών μπορεί να προσλάβει.
- Αυτός ήταν ο ποιητής Καβάφης, ένας κολοσσός της γραφής, ένα όριο για το πριν και το μετά, όσο τον διαβάζει κανείς μαθαίνει και βαθαίνει και στον δικό του ανθρωπισμό
- Από άποψη στίχων, επίσης, υπάρχει μια σημαίνουσα αναλογία, π.χ. $10 + 1 + 5 + 6 + 8 + 2 = 32$, δηλαδή 10, για τη σπαρτιατική οπτική και 22 για τα υπόλοιπα.
- Το ποίημα γράφτηκε το 1931, σύνδεση με τα εξωκειμενικά συμφραζόμενα.

- **Εργασία.** Δίνεται για σχολιασμό το ερώτημα αν στροφές αποτελούν στροφικό σύστημα ή μήπως κλιμακώνουν το κυρίαρχο νόημα, που κορυφώνεται στο τέλος.
- Μπορεί να γίνει σχέδιο εργασίας με αφορμή το ποίημα και τη μελέτη και άλλων ιστορικών ποιημάτων για να αναδειχθεί η ιστορική και πολιτική σκέψη του ποιητή και οι διαχρονικές αξίες.
- **Στην ίδια τάξη (Γ΄ γυμνασίου, σελ. 121)** ανθολογείται και το ποίημα με τίτλο, *Όσο Μπορείς*, που έχει σχέση όχι με την ιστορική, αλλά με την ατομική αξιοπρέπεια, η οποία εμπεριέχει και την κοινωνική.
- *Όσο Μπορείς*
- Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως την θέλεις,
- τούτο προσπάθησε τουλάχιστον
- όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις
- μες την πολλή συνάφεια του κόσμου,
- μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.
- Μην την εξευτελίζεις πηαίνοντάς την,
- γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την
- στων σχέσεων και των συναναστροφών
- την καθημερινήν ανοησία,
- ως που να γίνει σα μια ξένη φορτική.
- **Ανάλυση με κειμενοκεντρική προσέγγιση ή με δοσμένες ερωτήσεις.** Μετά την ανακοίνωση της πρώτης πρόσληψης ακολουθεί η ανάλυση του ποιήματος σε μορφή και περιεχόμενο.

- Καλό είναι να περιηγηθούν κυριολεκτικά το ποίημα οι μαθητές, ανακαλύπτοντας τις λέξεις και τα αυθεντικά νοήματά τους, διότι σε βαθύτερο επίπεδο κρύβονται το νόημα και οι αξίες που υποστηρίζει το ποίημα.
- Αν συνδεθεί, μάλιστα, το ποίημα με την τάση του ποιητή να προφυλάξει την προσωπική του ζωή -λόγω της ερωτικής του ιδιαιτερότητας και της εσωστρέφειάς του- από τα μάτια των αδιάκριτων, αυτό αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα και σίγουρα είναι διδακτικό-παραινετικό και στοχαστικό.
- Άλλωστε, από το έργο και τη ζωή του ποιητή συνάγεται ότι είχε πολύ υψηλή αίσθηση για την αποστολή του ως ποιητής στην κοινωνία.
- Θα πρέπει να συζητηθούν τα ρήματα (β' πρόσωπο), όπου είναι παρών ο αναγνώστης (συμβουλή), το εσύ (μπορείς, κάμεις, προσπάθησε, εξευτελίζεις).
- Σχολιάζεται ο τίτλος «Όσο μπορείς» ρηματικός και ελλειπτικός, με το «όσο» να συνδηλώνει ατομική δυνατότητα, δηλαδή όσο εξαρτάται από σένα, ο οποίος βγαίνει από φράση του ποιήματος (συνοχή και συνεκτικότητα), το πεζολογικό και χαμηλόφωνο ύφος και το κύριο νόημα-συμβουλή για μια αξιοπρεπή ζωή, σε αντίστιξη με τον ρηχό κόσμο, που λέει για να λέει, αλλά αυτό δεν καταξιώνει τη ζωή.
- Είναι ένα ποίημα με αυθεντικό ανθρωπισμό, ψυχολογικό, π.χ.

- «Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως την θέλεις» (το «κι» υπαινίσσεται προφορικό λόγο και συζήτηση με κάποιο «εσύ») «τούτο προσπάθησε τουλάχιστον/ όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις» (συζήτηση του «τουλάχιστον», λαϊκού ρήματος «εξευτελίζεις» αντί του λόγιου «ευτελίζεις», της άνω και κάτω στιγμής, που δηλώνει αναπνοή και αργό διάβασμα για να ακουστεί η συμβουλή ως άμεσος και αποτρεπτικός λόγος «μην την εξευτελίζεις». Εδώ ο ποιητής λειτουργεί ως πνευματικός ηγέτης που απαιτεί ο καθένας να σέβεται τη ζωή του.
- Η δεύτερη στροφή συνδέεται λεκτικά (μορφή) και νοηματικά με την πρώτη (συνεκτικότητα) με την επανάληψη του βαρύγδουπου ρήματος «εξευτελίζεις» και τις δύο μετοχές, ιδιωματική «πηαίνοντάς την» και δημοτική «εκθέτοντάς την», το *πού* δίνεται με πολλά λόγια στους δύο επόμενους στίχους, όπου ακούγεται και το ιδιωματικό άρθρο «στες».
- Το αποτέλεσμα της κακής συμπεριφοράς στη ζωή μας δίνεται με τον τελευταίο στίχο «ως που να γίνει σα μια ξένη φορτική», όπου το «ως» λειτουργεί ως χρονικό, αλλά ενέχει και συμπέρασμα, απόφθεγμα (κορύφωση)
- Ολοκληρώνοντας συζητάμε τι είδους αξιοπρέπεια διαπερνά το πρώτο ποίημα (πατριωτική) και τι το δεύτερο (ατομική).

- **Εργασία.** Ζητάμε από τους μαθητές να εξηγήσουν τι σημαίνει ο τελευταίος στίχος σε μία παράγραφο, ή να γράψουν το δικό τους πρωτόλειο ποίημα ή πεζό, με θέμα την αξιοπρεπή ζωή.
- **3.3. Αισθητισμός, ιδανισμός, τελειότητα γραφής.** Σε αυτόν τον άξονα μπορούν να μελετηθούν τόσο το ανθολογημένο ποίημα **Φωνές, (Γ΄ γυμνασίου, σελ. 120)**, όσο και η παλαιότερη μορφή του **«Φωναί Γλυκείαι, 1894»** και να γίνει σύγκριση.

ΦΩΝΑΙ ΓΛΥΚΕΙΑΙ

- «Είναι αι γλυκύτεραι φωναί όσαι διά παντός
- εσίγησαν, όσαι εντός
- καρδίας μόνον λυπηράς πενθίμως αντηχούσιν.» (α΄ στροφή)
- «Στενάζουν αι μελωδικαί φωναί· κ' εν τη ψυχή
- η πρώτη ποίησις ηχεί
- του βίου μας — ως μουσική, τη νύκτα, μακρυνή» (δ΄ στροφή),
- (Αποκηρυγμένα, σ.76)

ΦΩΝΕΣ

- Ιδανικές φωνές κι αγαπημένες
- εκείνων που πεθάναν, ή εκείνων που είναι
- για μας χαμένοι σαν τους πεθαμένους.
- Κάποτε μες στα όνειρά μας ομιλούνε·
- κάποτε μες στη σκέψη τες ακούει το μυαλό.
- Και με τον ήχο των για μια στιγμή επιστρέφουν
- ήχοι από την πρώτη ποίησι της ζωής μας—
- σα μουσική, την νύχτα, μακρυνή, που σβύνει.

- **Σύγκριση σε θέμα, σε γλώσσα σε οργάνωση.** Ο πόνος φιλτράρεται από τη σκέψη και γίνεται ποίηση, το επίθετο συμβολοποιεί τις φωνές «ιδανικές φωνές» άρα λειτουργία μνήμης, όπου οι φωνές αντηχούν σαν όνειρο και ως ιδανικές, οπότε το νόημα έχει καθολικότητα.

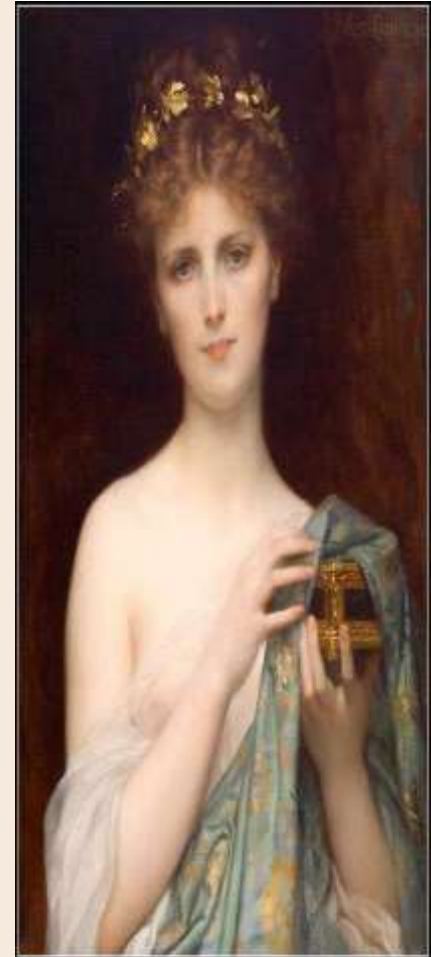
Η ανάλυση μπορεί να δοθεί με δοσμένες ερωτήσεις στις οποίες εργάζονται οι μαθητές ανά δύο θρανία.

Ενδεικτικές ερωτήσεις.

- Τι σημαίνουν οι τίτλοι;
- Πού μπορεί να αναφέρεται αυτή η ανάμνηση και τι σημαίνει «πρώτη ποίηση»; (φιλία, έρωτας, θάνατος και άλλα). Η εξιδανίκευση οδηγεί στην «πρώτη ποίηση», πρώτη και σημαντική εμπειρία, ως ήχος μουσικής, που περνώντας τα χρόνια σβήνει.
- Ποια συναισθήματα διαπερνούν το ποίημα και ποια εκδοχή σας αρέσει; (πόνος, τρυφερότητα, ευαισθησία).

Δραστηριότητα. Με αφορμή το ποίημα να γράψουν οι μαθητές δύο παραγράφους όπου θα αναπτύξουν τις σκέψεις τους για το τρίπτυχο της ζωής **«Ζωή, Έρωτας, Θάνατος»**.

- **Εναλλακτικά.** Μπορούν να γράψουν ένα μικρό αφήγημα ή ένα ποίημα ως προέκταση της ποιητικής τους εμπειρίας, αν το επιθυμούν.

3.3. Ανθολογημένη ποίηση στη Α΄ Λυκείου (427-443). *Περιμένοντας τους βαρβάρους, Η Σατραπεία, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον, Αλεξανδρινοί βασιλείς, Νέοι της Σιδώνος 400 μ. Χ. Ιθάκη, Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης.*

- Αναδεικνύονται στα ανθολογημένα ποιήματα τα στοιχεία πρωτοπορίας του ποιητή και τα στοιχεία της ποιητικής του (πεζολογικός στίχος, μικτή γλώσσα, διακείμενα, εξομολογητικό και χαμηλόφωνο ύφος, διδακτισμός, αισθητισμός, οργάνωση του ποιητικού χώρου ως σκηνικού θεάτρου κ.ά.).
- Τα ποιήματα στο λύκειο μπορούν να μελετηθούν σε άξονες, με ανάλυση του ενός και τα άλλα ως παράλληλα ή με ανάδειξη των αξόνων της ποιητικής του ή ως πορτρέτα ανδρών. Για παράδειγμα, τα ποιήματα, *Τείχη, Τα παράθυρα, Περιμένοντας τους Βαρβάρους, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον*, λειτουργούν τόσο συμβολικά όσο και με την έννοια του κλειστού χώρου, του αδιεξόδου και της θεατρικότητας.
- **Εναλλακτικές προτάσεις για τη διδασκαλία των ποιημάτων, που είναι πολλά, καθώς μπορούν κάποια να συνεξεταστούν ως παράλληλα σε κοινούς άξονες, όπως:**

- **Α. Στον άξονα του εγκλεισμού και αδιεξόδου** μπορούν να μελετηθούν ως παράλληλα τα ποιήματα, *Τείχη και Τα παράθυρα*, στο *Περιμένοντας τους Βαρβάρους*.
- **Β. Στην ποιητική της ιστορίας, της ειρωνείας, της θεατρικότητας και της αξιοπρέπειας** μπορούν να συνεξεταστούν τα ποιήματα: *Περιμένοντας τους Βαρβάρους, Η Σατραπεία, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον*, καθώς όλα ανήκουν ή συνδηλώνουν εποχές κρίσης και παρακμής.
- **Γ. Στον άξονα του αισθητισμού και της ειρωνείας** μπορούν να συνεξεταστούν τα ποιήματα, *Ιθάκη, Νέοι της Σιδώνος 400 μ. Χ., Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης, Δαρείος*.
- **Δ. Στον άξονα του συμβόλου και του ανοίγματος** μπορεί να μελετηθεί το ποίημα *Ιθάκη* σε αντίστιξη με το *Περιμένοντας τους βαρβάρους*, ή την *Πόλι ή τους Τρώες*.
- Τα ποιήματα μπορούν με τη μορφή σχεδίων εργασίας να μελετηθούν ανά κατηγορία από μικρές ομάδες μαθητών και στις ανακοινώσεις τους να γίνεται η προέκταση με τη συμμετοχή όλων.
- Εναλλακτικά, καλό είναι να αναλυθεί λεπτομερώς το πρώτο, *Περιμένοντας του βαρβάρους*, και στη συνέχεια να αρχίσει η μελέτη των άλλων στο πλαίσιο του παράλληλου με άξονες.
- Ακόμα, είναι καλό να δοθούν πρώτα κάποια πληροφοριακά στοιχεία για την ποιητική του Καβάφη ή και να παρακινηθούν οι μαθητές με δοσμένες ερωτήσεις να αναζητήσουν στοιχεία εργοβιογραφικά και ποιητικής στο διαδίκτυο.

- Η ανάλυση του ποιήματος, *Περιμένοντας τους βαρβάρους*, μπορεί να γίνει κειμενοκεντρικά με συνεξέταση μορφής και περιεχομένου ή σε δοσμένες ερωτήσεις, όπως:
- - Πού εντοπίζετε το αδιέξοδο και τι συνδηλώνει αυτό;
- - Το ποίημα έχει θεατρικότητα, να την εντοπίσετε και να την σχολιάσετε. Τι πετυχαίνει με αυτή ο ποιητής;
- - Το ποίημα μπορεί να ενταχθεί και στα ιστορικά –συμβολικά. Αναδείξτε τα σύμβολα και την ή τις ιστορικές περιόδους που συνδηλώνει.
- - Το ποίημα έχει στοιχεία αισθητισμού. Να τα εντοπίσετε και να τα εντάξετε στην ποιητική του Κ.Π.Καβάφη.
- Επίσης, με δοσμένες ερωτήσεις μπορεί να γίνει και η μελέτη όλων των ποιημάτων ανά ομάδες και άξονες, με ανάδειξη ομοιοτήτων και κάποιων διαφορών.
- **Ακόμα, μπορεί να δοθεί μία εργασία, που συμβάλλει και στην άσκηση της παραγωγής λόγου, σε μορφή άρθρου για λογοτεχνικό περιοδικό με θέμα: «Ποίηση και ποιητική του Καβάφη» ή «Ο Καβάφης ένας επίκαιρος ποιητής».**
- Οι μαθητές προσέχουν το επικοινωνιακό πλαίσιο, τη δομή του κειμένου τους, το επιλεγμένο λεξιλόγιο και, ως προς το περιεχόμενο, αξιοποιούν ό,τι έμαθαν από την επεξεργασία των ποιημάτων, οπότε ασκούνται και στην Έκφραση-Έκθεση.

- **Περιμένοντας τους βαρβάρους** (γράφτηκε 1898-1900) (Αριστέα)

- —Τι περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι;
- Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.
- —Γιατί μέσα στην Σύγκλητο μια τέτοια απραξία;
- Τι καθοντ' οι Συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε;

- Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
- Τι νόμους πια θα κάμουν οι Συγκλητικοί;
- Οι βάρβαροι σαν έρθουν θα νομοθετήσουν.

- — Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο πρωί σηκώθη,
- και κάθεται στις πόλεως την πιο μεγάλη πύλη
- στον θρόνο επάνω, επίσημος, φορώντας την κορώνα;

- Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
- κι ο αυτοκράτωρ περιμένει να δεχθεί
- τον αρχηγό τους. Μάλιστα ετοίμασε
- για να τον δώσει μια περγαμηνή. Εκεί
- τον έγραψε τίτλους πολλούς κι ονόματα.

- —Γιατί οι δυο μας ύπατοι κ' οι πραίτορες εβγήκαν
- σήμερα με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες·
- γιατί βραχιόλια φόρεσαν με τόσους αμεθύστους,
- και δαχτυλίδια με λαμπρά, γυαλιστερά σμαράγδια·
- γιατί να πιάσουν σήμερα πολύτιμα μπαστούνια
- μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλισμένα;
-

- Γιατί οι βάρβαροι θα φτάσουν σήμερα·
- και τέτοια πράγματα θαμπόνουν τους βαρβάρους.

- —Γιατί κ' οι άξιοι ρήτορες δεν έρχονται σαν πάντα
- να βγάλουνε τους λόγους τους, να πούνε τα δικά τους;

- Γιατί οι βάρβαροι θα φτάσουν σήμερα·
- κι αυτοί βαρυούντ' ευφράδειες και δημηγορίες.

- —Γιατί ν' αρχίσει μονομιás αυτή η ανησυχία
- κ' η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι σοβαρά που εγίναν).
- Γιατί αδειάζουν γρήγορα οι δρόμοι κ' η πλατέες,
- κι όλοι γυρνούν στα σπίτια τους πολύ συλλογισμένοι;
-

- Γιατί ενύχτωσε κ' οι βάρβαροι δεν ήλθαν.
- Και μερικοί έφθασαν απ'τα σύνορα,
- και είπανε πως βάρβαροι πια δεν υπάρχουν.

- Και τώρα τι θα γίνουμε χωρίς βαρβάρους.
- Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.
-
- Το ποίημα κινείται σε τρία επίπεδα: στο ιστορικό (παρακμή Αλεξάνδρειας και ερχομός Ρωμαίων), στο σύγχρονο με την εποχή του Καβάφη και κυριαρχία Άγγλων ως Pax Britannica και στο συμβολικό της αβεβαιότητας και του αδιεξόδου, αφού και οι βάρβαροι αποτελούν κάποια λύση.
- Δίνεται η δράση των ανθρώπων στην αγορά της Αλεξάνδρειας, με πολλές άλλες λεπτομέρειες, απ' όπου αναδεικνύονται δύο στάσεις πολιτισμού και δύο ιδέες. Δηλαδή, ο διάλογος, η θεατρικότητα του χώρου, η αγορά, η απραξία των Συγκλητικών και οι στολισμοί τους αναδεικνύουν τη σκηνοθετική ποιότητα του Καβάφη, που μας δίνει αντίθετες στάσεις και κινήσεις. Μάλιστα, όλη η πολυτέλεια επαυξάνει την ειρωνεία και την κενότητα της κατάστασης, όπως και η απουσία ρητόρων. Η απάντηση σε όλη αυτή τη σκηνοθεσία ως ποίημα και ως ζωή είναι μία: η αναμονή των βαρβάρων, όλα είναι έτοιμα- επίσημες ενδυμασίες, τίτλοι κ.ά.- για την παράδοση της Αλεξάνδρειας, γιατί οι βάρβαροι αποτελούν έστω μια λύση.
- Σχολιάζεται ο χρόνος (πρωί-βράδυ), διότι νύχτωσε και οι βάρβαροι δεν ήρθαν (φως # σκοτάδι), τότε ακούγεται ανησυχία (ηχητική εικόνα) και κίνηση με αντίστροφη πορεία. Όλοι φεύγουν στενοχωρημένοι, δηλαδή όλοι έχουν ψυχικό κενό, ακόμα και ο κόσμος.

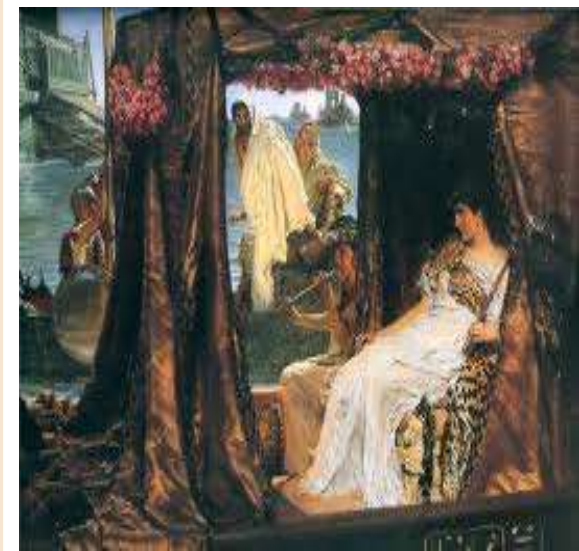
- Η τελευταία στροφή αποτελεί σχόλιο του ποιητή.
- Ο Καβάφης κουβαλούσε μέσα του αποκρυσταλλωμένο και συντονισμένο με το έργο του το πνεύμα της εποχής του, μια εποχή πολλών ανακατατάξεων, εποχή οικονομικού και πολιτικού ξεπεσμού στην Αίγυπτο και την Ελλάδα, όπως είναι ο ατυχής πόλεμος του 1897, η χρεοκοπία Τρικούπη, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, το 1922 η Μικρασιατική Καταστροφή, τα οικονομικά αδιέξοδα, η άνοδος φασισμού στην Ευρώπη. Η μόνη θετική πινελιά είναι η πολιτική του Βενιζέλου με την επέκταση των συνόλων σε Ήπειρο, Μακεδονία, Θράκη.
- Η ειρωνεία είναι εμφανής στα ποιήματα: *Ιθάκη, Αλεξανδρινοί Βασιλείς, Δαρείος, Νέοι της Σιδώνος* κ.ά.
- Σχολιάζεται στο Περιμένοντας τους βαρβάρους η πολυτελής ενδυμασία των συγκλητικών και των υπάτων, που δείχνει, όπως και στον Καισαρίωνα, κενό, οπότε επιστρατεύει ο ποιητής στοιχεία του αισθητισμού και ειρωνεύεται λέγοντας ότι αυτά θαμπώνουν τους βαρβάρους, καθώς αυτό επιστρέφει σε εκείνους που στολίζονται και προσαρμόζονται στις προτιμήσεις των βαρβάρων, π.χ. «τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες·/ βραχιόλια με τόσους αμεθύστους,/ δαχτυλίδια με λαμπρά, γυαλιστερά σμαράγδια·/ πολύτιμα μπαστούνια/ ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλισμένα».

- Το ποίημα, **Η Σατραπεία**, είναι ιστορικό, συμβολικό και κινείται στον άξονα όχι της αξιοπρέπειας, αλλά της παραίτησης και του πειρασμού του *ΝΑΙ*.
- Στο ποίημα δε δίνεται ο δράστης, που φεύγει για τα Σούσα, οπότε μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ως φυγάδα διάφορα ιστορικά πρόσωπα: τον Θεμιστοκλή ή τον Δημάρατο ή τον Αλκιβιάδη ή τον κάθε άνθρωπο που επιλέγει το *ΝΑΙ* και αφήνεται και ενδίδει σε μια δοτή ευτυχία είτε είναι τα Σούσα είτε κάθε χώρος χλιδής.
- Το ποίημα είναι πολυεπίπεδο, συνδηλώνει ηθική και πολιτική κρίση και εμπεριέχει παραίνεση, ειρωνεία και γνωμικό λόγο.
- Σχολιάζονται ο διχασμός ανάμεσα στο *ΝΑΙ* και το *ΌΧΙ* και πού οδήγησε το μεγάλο *ΝΑΙ* (θλίψη, μη αυθεντική ζωή), το εξομολογητικό και παραινετικό ύφος, ο τόπος αυτού που ενδίδει κ.ά.
- **Η Σατραπεία (Αριστέα)**
- Τι συμφορά, ενώ είσαι καμωμένος
- για τα ωραία και μεγάλα έργα
- η άδικη αυτή σου η τύχη πάντα
- ενθάρρυνσι κ'επιτυχία να σε αρνείται
- να σ' εμποδίζουν ευτελείς συνήθειες,
- και μικροπρέπειες, κι αδιαφορίες.
- Και τι φρικτή η μέρα που ενδίδεις
- (η μέρα που αφέθηκες κ'ενδίδεις),
- και φεύγεις οδοιπόρος για τα Σούσα,
- και πιαίνεις στον μονάρχην Αρταξέρξη

- που ευνοϊκά σε βάζει στην αυλή του,
- και σε προσφέρει σατραπείες και τέτοια.
- Και συ τα δέχεσαι με απελπισία
- αυτά τα πράγματα που δεν τα θέλεις.
- Άλλα ζητεί η ψυχή σου, γι' άλλα κλαίει·
- τον έπαινο του Δήμου και των Σοφιστών,
- τα δύσκολα και τα' ανεκτίμητα Εύγε·
- την Αγορά, το Θέατρο, και τους Στεφάνους.
- Αυτά πού θα στα δώσει ο Αρταξέρξης,
- αυτά πού θα τα βρεις στη σατραπεία·
- και τι ζωή χωρίς αυτά θα κάμεις. (*Ποιήματα*, σελ. 16)
- Αξιοπρέπεια συνιστά η ποιητική πρόταση παραίτησης από κάθε Αντώνιο, που νικιέται στο Άκτιο το 31 π.Χ., στο φιλοσοφικό και παραινετικό του ποίημα *Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον*. Ο ποιητής συμβουλεύει τον αυτοκράτορα Αντώνιο να βγει στο παράθυρο (θεατρικότητα), να ακούσει τα παρακάλια και τα παράπονα και «Σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος/ αποχαιρέτα την, την Αλεξάνδρεια που φεύγει» και κλείνει το ποίημα με αλλαγή του ρήματος «φεύγει» σε «χάνεις», «κι αποχαιρέτα την, την Αλεξάνδρεια που χάνεις».

- Αξιοπρέπεια και χρέος διδάσκει ο ποιητής και με το ποίημα *Εν Σπάρτη*, όταν ο Πτολεμαίος ζητά ως ενέχυρο για τη συμφωνία με τον Κλεομένη την ηλικιωμένη μάνα του Κρατησίκλεια (ύβρις).
- Η βασιλική μάνα όχι μόνον αποδέχεται, αλλά τονίζει στον γιο της ότι δεν πρέπει να κλάψουν και να ταπεινώσουν τη Σπάρτη και λέει ότι χαίρεται που έστω και στο γήρας της θα είναι ωφέλιμη στη Σπάρτη.
- Το ποίημα μπορεί να αξιοποιηθεί ως παράλληλο και σε αντίστιξη με τη *Σατραπεία* και με τους *Άλεξανδρινούς Βασιλείς* και την κενότητά τους, π.χ.
- «Δεν ήξερεν ο βασιλεύς Κλεομένης, δεν τολμούσε—
- δεν ήξερε έναν τέτοιον λόγο πώς να πει
- προς την μητέρα του [...]
- [.....]
- Μα η υπέροχη γυναίκα τον κατάλαβε
- [.....]
- Και γέλασε· κ' είπε βεβαίως πιαίνει.
- και μάλιστα χαίρονταν που μπορούσε νάναι
- στο γήρας της ωφέλιμη στην Σπάρτη ακόμη.
- [.....]
- Το φρόνιμα της Σπάρτης ασφαλώς δεν ήταν ικανός
- να νοιώσει ένας Λαγίδης χθεσινός·» (σελ. 64).

- Το ποίημα, *Αλεξανδρινοί Βασιλείς*, είναι ιστορικό, έχει ειρωνεία και θεατρικότητα, απουσία αξιοπρέπειας. Εντοπίζονται το σκηνικό, ως ανοιχτός χώρος, το στάδιο, τα πρόσωπα, εκεί μαζεύτηκε ο κόσμος για να δουν της Κλεοπάτρας τα παιδιά, το γεγονός, θα γινόταν το μοίρασμα των αξιωμάτων το 30 π.Χ. από τον ερωτευμένο με την Κλεοπάτρα Αντώνιο. Εξαίρετη είναι η θεατρικότητα στο ποίημα αυτό ως χώρος και ως ανθρώπινη δράση με τη ματαιότητά της.
- Ο κόσμος τρέχει στο θέαμα, αν και ήξεραν ότι ήταν τίτλοι χωρίς ουσία, άλλωστε σε λίγο άλλος Ρωμαίος θα πάρει την εξουσία σκοτώνοντας τον Αντώνιο.
- Η υπονόμηση του θέματος έρχεται με την ειρωνεία του ποιητή στο τέλος σε μορφή γνωμικού λόγου, «τι κούφια λόγια ήσανε αυτές η βασιλείες».

- **Αλεξανδρινοί Βασιλείς (Αριστέα)**
- Μαζεύθηκαν οι Αλεξανδρινοί
- να δουν της Κλεοπάτρας τα παιδιά,
- τον Καισαρίωνα, και τα μικρά του αδέρφια,
- Αλέξανδρο και Πτολεμαίο, που πρώτη
- φορά τα βγάζαν έξω στο Γυμνάσιο
- εκεί να τα κηρύξουν βασιλείς,
- μες στη λαμπρή παράταξι των στρατιωτών.
- Ο Αλέξανδρος — τον είπαν βασιλέα
- της Αρμενίας, της Μηδίας, και των Πάρθων.
- Ο Πτολεμαίος —τον είπαν βασιλέα
- της Κιλικίας, της Συρίας, και της Φοινίκης.
- Ο Καισαρίων στέκονταν πιο εμπροστά,
- ντυμένος σε μετάξι τριανταφυλλί,
- στο στήθος του ανθοδέσμη από υακίνθους,
- η ζώνη του διπλή σειρά σαπφείρων κι αμεθύστων,
- δεμένα τα ποδήματά του μ' άσπρες
- κορδέλλες κεντημένες με ροδόχροα μαργαριτάρια

- Αυτόν τον είπαν πιότερο από τους μικρούς,
- αυτόν τον είπαν Βασιλέα των Βασιλέων.
- Οι Αλεξανδρινοί έννοιωθαν βέβαια
- που ήσαν λόγια αυτά και θεατρικά.
- Αλλά η μέρα ήτανε ζεστή και ποιητική,
- Ο ουρανός ένα γαλάζιο ανοιχτό,
- Το Αλεξανδρινό Γυμνάσιον ένα
- Θριαμβικό κατόρθωμα της τέχνης,
- Των αυλικών ή πολυτέλεια έκτακτη,
- Ο Καισαρίων όλο χάρις κ' εμορφιά
- (της Κλεοπάτρας υιός, αίμα των Λαγιδών).
- κ' οι Αλεξανδρινοί έτρεχαν πια στην εορτή,
- κ' ενθουσιάζονταν, κ' επευγημούσαν
- ελληνικά, κ' αιγυπτιακά, και ποιοι εβραίικα,
- γοητευμένοι μετ' ωραίο θέαμα —
- μ' όλο που βέβαια ήξευραν τι άξιζαν αυτά,
- τι κούφια λόγια ήσανε αυτές η βασιλείες.

- Ο Καβάφης αξιοποιεί την τεχνική της θεατρικής σκηνοθεσίας, όπου τα πρόσωπα κινούνται ως ηθοποιοί και συγχρόνως γίνονται σύμβολα, αναδεικνύοντας τη δραματική ουσία της ζωής, με ύφος επιγραμματικό και διαχρονικό, με τον γνωμολογικό του λόγο, που είναι τόσο επίκαιρος.
- Σχολιάζονται η τελετή των δώρων με την ονομαστική πτώση ως λαϊκή έκφραση (Αλέξανδρος αντί Αλέξανδρο), η παύλα, που δηλώνει την άλλη φωνή και η παρουσία του Καισαρίωνα, που δίνεται με όλη την καλαισθησία του Καβάφη και τη χλιδή της αυλής της Κλεοπάτρας και του Αντωνίου (βλ. Σαίξπηρ).
- Η παρουσίαση των τριών αδελφών γίνεται όπως στα δημοτικά μας τραγούδια, αλλά εδώ αρχίζει από τον μικρότερο στον μεγαλύτερο.
- Οι Αλεξανδρινοί νιώθουν τα ψεύτικα λόγια, αλλά δεν αντιδρούν (ειρωνεία). Η ημέρα συμβάλλει στη θεατρικότητα, δηλαδή στη μη πραγματικότητα και στην υπερβολική φιλοκαλία. Η παρένθεση μεταφέρει τη σκέψη του ποιητή για την ανάξια γενιά των Λαγιδών.
- Το ενθουσιασμένο πλήθος παραπέμπει στους Αθηναίους κατά τα Σικελικά, που έτρεχαν στο λιμάνι χαρούμενοι γιατί θα αποκτούσαν πλούτη και εξουσία (τραγικότητα). Η συσσώρευση των ρημάτων αναδεικνύει την πολυγλωσσία, ο λαός δεν αντιδρά, έχει χάσει την αξιοπρέπειά του και τρέχει, ενώ η ζωή του παίζεται ως λυπηρό θέαμα, «γοητευμένοι» (ειρωνεία).
- Εντοπίζεται η αντίστιξη λόγου και πράξης, πίσω από το θέαμα κρύβεται η τραγικότητα, καθώς ο 17χρονος Καισαρίων θανατώνεται όταν ο Οκταβιανός Αύγουστος μπαίνει στην Αλεξάνδρεια.

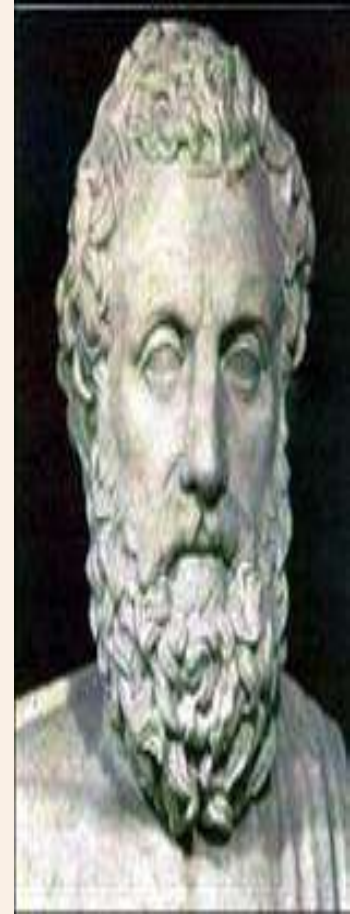

- Οι επιλογικοί στίχοι αποκαλύπτουν όλη την τραγικότητα και τη δραματικότητα. Ο Καβάφης δεν τα δίνει όλα αυτά ως απαισιόδοξος ποιητής, όπως ο Καρυωτάκης, αλλά πρακτικός ως άνθρωπος, που στοχάζεται πάνω στα ανθρώπινα, μας πληροφορεί και έμμεσα μας διδάσκει.
- **Ιθάκη.** Το ποίημα, *Ιθάκη*, με τον εξωτισμό του, μπορεί να μελετηθεί σε αντίστιξη με τα ποιήματα του εγκλωβισμού ή ως παράλληλο σε ποιήματα συμβολικά ή αισθητισμού. Η *Ιθάκη* δίνει το άνοιγμα, που μας καλεί στον πηγαιμό. Σχολιάζονται τα μυθολογικά τέρατα- σύμβολα, που δεν υπάρχουν, η υψηλή σκέψη και ξεχωριστή συγκίνηση, υλική και πνευματική, τα αγαθά, άφθονα υλικά και πνευματικά και η εμπειρία, η δράση και η αξιοπρεπής στάση στη ζωή.
- Το ομηρικό σύμβολο αντιστρέφεται και η πορεία από κεντρομόλα (Ιθάκη) γίνεται φυγόκεντρη, πορεία προς τα έξω, με τον αισθητισμό του Καβάφη, όταν αναφέρεται σε αρώματα, σε κοράλλια, αλλά και πνευματικές απολαύσεις, π.χ.
- «Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
- να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος,
- γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
- Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
- τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
- τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
- αν μέν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
- συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
- [.....]

- Να εύχεται νάναι μακρύς ο δρόμος.
 - [.....]
 - Θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
 - να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
 - και τες καλές πραμάτειες ν' αποκτήσεις,
 - σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
 - και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
 - όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
 - [.....]
 - Η Ιθάκη σ' έδωσε το ωραίο ταξίδι.
 - Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
 - Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.
 - Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
 - Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
 - ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκες τι σημαίνουν.».
-
- Προβάλλεται η αξία του αγώνα στη ζωή, γι' αυτό στο τέλος του ποιήματος αποκαλύπτεται η γύμνια του συμβόλου, αφού η Ιθάκη είναι φτωχική (ποιητική πανουργία). Η *Ιθάκη* του Καβάφη είναι ένα σύμβολο εσωτερικού τοπίου, όπου ο δράστης έχει αποκτήσει σοφία, δεν επιδιώκει τον νόστο, αλλά το ταξίδι και την εμπειρία και έμμεσα υποδεικνύει στον αναγνώστη να αποφασίσει τι θέλει για τη ζωή του.

- Το ποίημα είναι διδακτικό, ιστορικό και φιλοσοφικό, έχει αισιοδοξία και προτείνει έναν τρόπο ζωής αξιοπρεπή και δραστήριο, οπότε επικοινωνεί με τον *Οδυσσέα* ενός άλλου μεγάλου ποιητή του James Joyce.
- **Α΄ Λυκείου στον άξονα του αισθητισμού μπορούν να μελετηθούν τα ποιήματα *Νέοι της Σιδώνος 400 μ. Χ.* και *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης*, το πρώτο ως κύριο και το δεύτερο ως παράλληλο.**
- **Ανάγνωση και των δύο ποιημάτων**
- Σε πολλά ποιήματα του Καβάφη εντοπίζονται στοιχεία αισθητισμού και καλαισθησίας, κυρίως στα λεγόμενα ηδονικά- ερωτικά, στα ιστορικά, αλλά και σε άλλα.
- Ο ποιητής ως τέλειος τεχνίτης του Λόγου, δίνει τα εντελώς απαραίτητα, σε πολύ εκλεπτυσμένο ύφος, συχνά σε αντιθετικά ζεύγη είτε πρόκειται για δόξα, για αξιοπρέπεια, για χρέος, για στοχασμό είτε για ερωτισμό και ηδονή, για λυρισμό και παραίνεση, π.χ. «*Εκόμισα εις την Τέχνη, Πρώτο Σκαλί, Τυανεύς Γλύπτης, Νέοι της Σιδώνος, Δαρείος*» κ.ά.
- Ο ποιητής πλάθει στο εργαστήριό του έργα τέχνης, σμιλευμένα άψογα, με τις φωνές τους, μέσα από τον πλάγιο λόγο ή τη χρήση εισαγωγικών ή επιγραφών και προμετωπίδων ή και με τα διαφωτιστικά του σχόλια.
- Στους *Νέους της Σιδώνος* η επιτάφια επιγραφή του Αισχύλου ενσωματώνεται στο ποίημα, αφού αυτή κινητοποιεί στην γραφή και ποιητική έμπνευση και η διαμαρτυρία του νέου της Σιδώνος συγκροτεί το κύριο νόημα σε πρώτη ανάγνωση. Ως αναγνώστρια βλέπω πίσω από τον Σιδώνιο νέο να κρύβεται ο Καβάφης, που διαμαρτύρεται στο όνομα της ποίησης, καθώς θεωρούσε την Ποίηση ως την «μεγαλύτερη Κερά του κόσμου» και ως την κύρια αποστολή του στη ζωή.

- Το ποίημα, *Νέοι της Σιδώνος 400 μ.Χ.*, έχει υπαινικτικότητα, θεατρικότητα, ηθοποιία και αισθητισμό. Γράφτηκε το 1920 και συνομιλεί με την εποχή του Καβάφη.
- Σχολιάζεται πώς λειτουργεί ο Καβάφης και πώς ο Αισχύλος (Καβάφης ως ποιητής, Αισχύλος ως πολίτης της πόλης-κράτους, διότι πάνω από όλα τίθεται η πόλη και η διάσωσή της, βλ. *Επιτάφιος* του Περικλή, ενώ ο Καβάφης ζει σε άλλη εποχή με απόμακρη την έννοια ακόμα και του εθνικού κέντρου ή χαμένο, αν θεωρηθεί ως τέτοιο η Κωνσταντινούπολη).

Νέοι της Σιδώνος 400 μ.Χ.

- «Ο ηθοποιός που έφεραν για να τους διασκεδάσει
- απήγγειλε και μερικά επιγράμματα εκλεκτά.
- Η αίθουσα άνοιγε στον κήπο επάνω·
- Κι είχε μιαν ελαφρά ευωδία ανθέων
- Που ενώνονταν με τα μυρωδικά
- Των πέντε αρωματισμένων Σιδωνίων νέων.».
- Μπορούν, **με δοσμένες ερωτήσεις** ανά θρανίο, να συζητηθούν ο τίτλος, τα πρόσωπα, ο χρόνος, η χλιδή, ο ηθοποιός και ο τρόπος διασκέδασης, π.χ.
- Τι μας δίνει ο τίτλος και για ποιο γεγονός μιλούν οι δύο πρώτοι στίχοι του ποιήματος;
- Ποιος διασκεδάζει τους νέους και γιατί;
- Τι φανερώνει το «εκλεκτά» και «μυρωδικά»;
- Πόσα θέατρα υπάρχουν ή θεατρικές σκηνές;(θεατρικότητα δύο χώρων)
- Πού φαίνεται ο αισθητισμός του ποιητή;

. Τι προεξαγγέλλεται και τι γίνεται;

Ακούνε μόνον οι νέοι τον ηθοποιό ή και εμείς ως αναγνώστες και πώς το πετυχαίνει ο ποιητής; «Διαβάσθηκαν Μελέαγρος, και Κριναγόρας, και Ριανός» (τα κόμματα για αργή ανάγνωση), δηλαδή ελάσσονες ποιητές των ελληνιστικών χρόνων.

- Τι πετυχαίνει με το διακείμενο ο ποιητής «Αισχύλον Ευφορίωνος Αθηναίων τόδε κεύθει=κρύπτει, σκεπάζει» (πολυφωνία) και με το σχόλιό του σε παρένθεση; «(τονίζοντας ίσως υπέρ το δέον/ το "αλκήν δ' ευδόκιμον", το "Μαραθώνιον άλσος"»).
- Ο ποιητής παρεμβαίνει στα λόγια της επιγραφής που δίνεται με εισαγωγικά και συμφύρεται με τη φωνή της (φωνή ποιητή και επιγράμματος, μοντερνισμός).
- Υπάρχει κάποιο παράδοξο στους ποιητές που διαβάζουν οι νέοι; Εντάσσουν έναν μεγάλο ποιητή στον σωρό με τους ελάσσονες ποιητές (πρώτο ατόπημα των νέων), υπολανθάνει διαμαρτυρία του ποιητή. Επίσης, η διαμαρτυρία του νέου, που κατηγορεί τον τραγικό ποιητή για δειλία, π.χ. «πετάχθηκε ένα παιδί ζωηρό,/ φανατικό για γράμματα, και φώναξε», καθώς προτάσσει το «αλκήν δ' ευδόκιμον, το «Μαραθώνιον άλσος» από τις τραγωδίες του, πρέπει να σχολιαστεί, όπως και η κίνηση «πετάχθηκε, φώναξε».
- Ο νέος δεν διαμαρτύρεται που βάζουν με τους ελάσσονες τον Αισχύλο, αλλά γιατί τέτοιες εκφράσεις μοιάζουν «κάπως σαν λιποψυχίες», που δεν προτάσσει στο επίγραμμα τις τραγωδίες του ο Αισχύλος. Ο νέος της παρακμής και της ηδονής κρίνει τον ποιητή που λειτουργεί ως υπεύθυνος πολίτης και προτάσσει την ελευθερία της από την ποίηση (βλ. *Επιτάφιο* Περικλή, ύβρις, δεύτερο ατόπημα).
- Σχολιάζονται το ρήμα «κηρύττω» (προστακτική α' πρόσωπο), όπου συμφύρεται η φωνή του νέου με του Καβάφη, όπως και οι λέξεις «έργον, δοκιμασία, γέρνει», που έχει σχέση με την τέχνη, τα γηρατειά και τις πίκρες, π.χ. «Δώσε — κηρύττω — στο έργον σου όλην την δύναμί σου,/ όλην την μέριμνα, και πάλι το έργον σου θυμήσου/ μες στην δοκιμασίαν, ή όταν η ώρα σου πια γέρνει.» .
- Μέσα στους 26 στίχους αυτού του ποιήματος βρίσκεται ολόκληρος ο ποιητής Καβάφης, οπότε ως τίτλο θα μπορούσαμε να βάλουμε «Ο Καβάφης και ο Αισχύλος, δύο διαφωνούντες ποιητές».

- Ακολουθεί σε προστακτική η διαμαρτυρία και σχολιάζεται στην τάξη η οπτική της, π.χ. «Έτσι από σένα περιμένω κι απαιτώ./ Κι όχι απ' τον νου σου ολότελα να βγάλεις/ της Τραγωδίας τον Λόγο τον λαμπρό— / τι Αγαμέμνονα, τι Προμηθέα θαυμαστό,/ τι Ορέστου, τι Κασσάνδρας παρουσίες,/ τι Επτά επί Θήβας— και για μνήμη σου να βάλεις/ μ ό ν ο που μες στων στρατιωτών τες τάξεις, τον σωρό/ πολέμησες και συ τον Δάτι και τον Αρταφέρνη./».
- Η γραφή έχει τη σημειολογία της και συζητείται (κεφαλαία και αραιά γράμματα, στίξη, εισαγωγικά για τις φωνές του ποιήματος).
- Αξίζει να συζητηθεί στην τάξη η στάση του Καβάφη και το πιστεύω του για την Τέχνη, για να καταδειχθεί η διαφορετική στάση ως διαφορά εποχής και πολιτισμού, οι μαθητές είναι ώριμοι για τέτοιες συζητήσεις. Δηλαδή, ο Αισχύλος, ήταν ένας πολίτης μιας ελεύθερης και υπερήφανης πόλης και η μάχη στον Μαραθώνα (480 π.Χ.) έσωσε όχι μόνον την Αθήνα από τους Πέρσες, αλλά όλη την Ευρώπη. Ήταν πάλη ελευθέρων ανθρώπων εναντίον κατακτητών και είναι τιμή η συμμετοχή του Αισχύλου ως στρατιώτη. Αυτό οι Νέοι της Σιδώνας, που ζουν σε εποχή παρακμής, 400 μ.Χ., όπως και η εποχή που ζει ο Καβάφης, δεν μπορούν να το συμμαριστούν απόλυτα (τα εξωκειμενικά συμφραζόμενα είναι απαραίτητα για την κατανόηση). Ιδιαίτερα ο Καβάφης ζει στο περιθώριο του ελληνισμού και δεν μπορεί να νιώσει όπως ο Αισχύλος, γι' αυτό προτάσσει την Τέχνη.
- Το ποίημα δεν είναι προδοτική, όπως κάποιοι το χαρακτήρισαν, αλλά ποίημα που αποκαλύπτει διαφορετικές στάσεις ζωής σε διαφορετικά ιστορικά περιβάλλοντα. Ο πρόγονος και ο επίγονος αλληλοσυμπληρώνονται, δεν συγκρούονται, απλά συνδιαλέγονται, όπως θα έκαναν στην αγορά της κλασικής Αθήνας.
- Ο Αισχύλος ταιριάζει, ως ποιητής της αρχαίας πόλης, με τον Παλαμά, ποιητή του έθνους και της ανοιχτής αγοράς, όχι με τον Καβάφη, που είναι ποιητής του κλειστού χώρου, εσωστρεφής, άνθρωπος του γραφείου, όχι της μάχης στη ζωή και στον κάθε Μαραθώνα (σύμβολο).
- Είναι ποίημα πολυεπίπεδο ιστορικό, θεατρικό, αισθητικό, διακειμενικό.

- Το άλλο ποίημα *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης* μπορεί να μελετηθεί ως παράλληλο σχετικά με τον εξελληνισμένο ηγεμόνα Αριστομένη (όνομα, ελληνικοί τρόποι, γλώσσα), έναν άνθρωπο του «φαίνεσθαι» π.χ. «ντύθηκε σαν τους Έλληνας, μιλώντας με βαρβαρισμούς δεινούς τα ελληνικά» (ειρωνεία, αναλογίες με Σιδώνιους νέους).
- **Εναλλακτικές διδακτικές προτάσεις.**
- **A. Ορίζετε εσείς με τους μαθητές σας ένα- δύο μήνες ως μήνες Καβάφη στο σχολείο σας**, με αφορμή το έτος Καβάφη και να ασχοληθείτε τόσο με την ανθολογημένη ποίησή του όσο και με όλο το έργο του. **Δίνονται στους μαθητές άξονες μελέτης από όλο το έργο του ποιητή, ακόμα και το πεζό, είτε ατομικά είτε σε ομάδες των 3-4 ατόμων.**
- Η εργασία τους παρουσιάζεται στην τάξη, όπου γίνεται συζήτηση με όλους και στο τέλος συγκροτούν τα κείμενά τους ως ενότητες, για τα οποία θα αξιολογηθούν. Έτσι, θα έχουν μάθει περισσότερα και θα γίνουν πιο κριτικοί και σοφοί από αυτή τη μελέτη, συγχρόνως θα ασκηθούν στην παραγωγή γραπτού λόγου.
- **B. Δίνεται για μελέτη σε άξονες το θέμα: «Ο Κ.Π.Καβάφης, η εποχή και το έργο του».** Πρώτα ολοκληρώνεται η μελέτη της ανθολογημένης ποίησης και αφού πεισθούν οι μαθητές ότι έτσι βοηθιούνται και στις εξετάσεις τους. Εννοείται ότι θα τους δώσετε βιβλιογραφία, με αξιοποίηση και του διαδικτύου.
- Οι άξονες μελέτης του θέματος θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθοι, ή μπορείτε να τους τροποποιήσετε ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών σας.

- **Ενδεικτικοί άξονες ή υποθέματα, όπως:**
- Ο Καβάφης και το κλίμα της εποχής του
- Οι πηγές του Καβάφη (βλ. F. Pontani, αφιερώματα και συγγραφείς Έλληνες και ξένοι)
- Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη με αναφορά σε τίτλους έργων και σε λέξεις ή άλλα στοιχεία που εντοπίζουν στην καβαφική ποίηση και που αναφέρονται στην Αλεξάνδρεια.
- Η Αντιόχεια στον Καβάφη, «Αρχαιόθεν Ελληνίς»
- Πορτρέτα νέων στον Καβάφη
- Πορτρέτα γυναικών στην ποίησή του
- Ο Ιουλιανός και ο Καβάφης,
- Ιστορικά πορτρέτα
- Η ενδυμασία και τα αρώματα στον Καβάφη
- Ο κλειστός και ανοιχτός χώρος στην ποίησή του.

3.4. Ποιήματα στη Θεωρητική Κατεύθυνση. *Καισαρίων, Δαρείος, Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή·595 μ.Χ.* Αυτά μπορούν να μελετηθούν στον άξονα του αισθητισμού, ή ως ποιήματα για την ποίηση με παράλληλα από άλλους ποιητές.

• *Ο Καισαρίων* (Αριστέα)

• Ο *Καισαρίων* είναι ποίημα ποιητικής και αισθητικό (χλωμά πρόσωπα, ημίφως, αρώματα, πολύτιμοι λίθοι, πολύχρωμα μεταξωτά υφάσματα κ.ά.). Γράφτηκε το 1914/1918, π.χ.

• «Σ' έπλασα ωραίο κ' αισθηματικό

• η τέχνη μου στο πρόσωπό σου δίνει

• μιαν ονειρώδη συμπαθητική εμορφιά.

• Και τόσο πλήρως σε φαντάσθηκα,

• [.....]

• με φάνηκε που εμπρός μου στάθηκες· ως θα ήσουν

• μες στην κατακτημένην Αλεξάνδρεια,

• χλωμός και κουρασμένος, ιδεώδης εν τη λύπη σου».

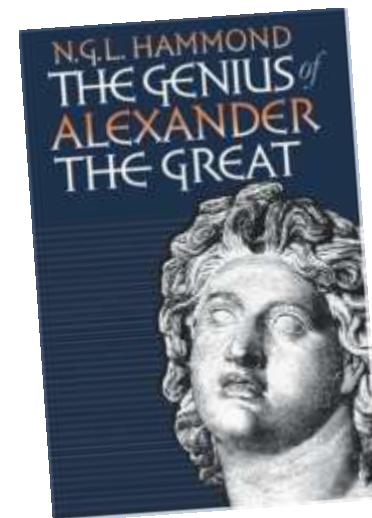
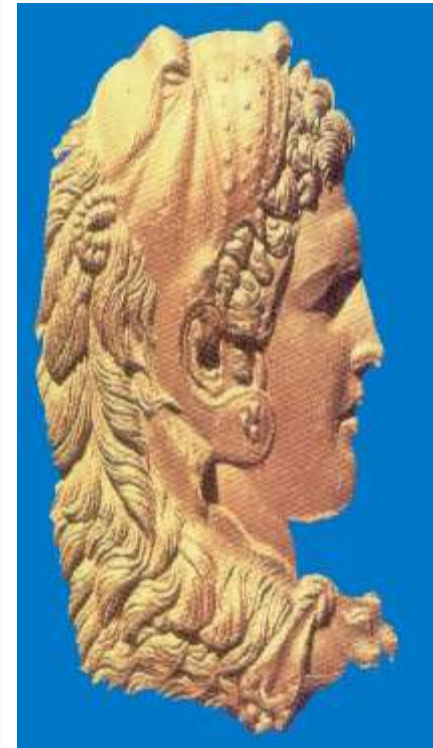
• Σχολιάζεται γιατί θεωρείται ποίημα ποιητικής και τι έδωσε αφορμή για το ποίημα με αυτόν τον τίτλο. Ο ποιητής, τυχαία, όπως και στο *Πάρθεν*, μας λέει ότι εμπνεύσθηκε το ποίημα και μας ανοίγει το εργαστήρι της γραφής του για να δούμε πώς δουλεύει, πώς γίνεται ένα ποίημα.

• Συζητούνται τα «την άοριστη γοητεία», «ωραίο κ' αισθηματικό», ο χρόνος, η αντίστιξη φως # σκοτάδι, το λίγο φως της λάμπας, που το έσβησε επίτηδες για να λειτουργήσει πιο άμεσα η φαντασία, «χλωμός και κουρασμένος, ιδεώδης εν τη λύπη σου».

- Οι δύο τελευταίοι στίχοι ανατρέπουν κάθε ελπίδα σωτηρίας για τον Καισαρίωνα, που τώρα τον επευφημούν ως «Πολυκαισαρίη», αλλά σε λίγο θα αλλάξουν και χωρίς να τον «σπλαχνιστούν» θα τον σκοτώσουν «οι φαύλοι». Το ουσιαστικοποιημένο επίθετο αναδεικνύει τον καιροσκοπισμό κάποιων ανθρώπων και την ανηθικότητα.
- Ο μόνος που θυμάται είναι ο ποιητής, η ιστορία ξεχνά, ενώ η ποίηση σώζει, βγάζει από την αφάνεια τον Καισαρίωνα, διότι η τέχνη υπερβαίνει την πραγματικότητα.
- Σε επίπεδο πλαστοπροσωπίας ίσως ο ποιητής στα 55 χρόνια του να νιώθει κατακτημένος από τη φθορά, όπως ο χλωμός Καισαρίων στην κατακτημένη Αλεξάνδρεια, μια πόλη κοινή και για τους δύο.
- Τέλος, αναδεικνύεται η φιλοκαλία του Καβάφη και η αξιοπρέπεια (επιμύθιο).
- **Εργασία.** Οι μαθητές συγκεντρώνουν όλα τα ποιήματα που έχουν σχέση με τον Καισαρίωνα και την Αλεξάνδρεια και τα παρουσιάζουν στην τάξη.
- (Ναυμαχία στο Άκτιο 31 π.Χ.)

- Διαβάζεται το ποίημα *Δαρείος*
- Το ποίημα, *Δαρείος*, μελετάται στους άξονες ιστορίας, ειρωνείας, γνωμικού λόγου και αισθητισμού.
- Εντοπίζονται και σχολιάζονται τα στοιχεία της ποιητικής και το πώς και το τι, που είναι αξεχώριστα στην ποίηση (γλώσσα, ιστορία, ειρωνεία και γνωμικός λόγος, η στίξη κ.ά.). Ακόμα, μπορεί να συνεξεταστεί στην τάξη με άλλα ποιήματα ως προς την ειρωνεία και το ιστορικό στοιχείο, π.χ. *Καισαρίων* στο ίδιο βιβλίο ή με το *Περιμένοντας τους βαρβάρους και Αλεξανδρινοί Βασιλείς* (Γ' λυκείου).
- Αξίζει να επισημάνουμε στους μαθητές ότι η ποίηση του Καβάφη συνέχεια βελτιώνεται, δηλαδή έχουμε έναν ποιητή «εν προόδω», όπως λέει ο Σεφέρης, ή «in progress», σύμφωνα με τον **James Joyce**, διότι το έργο του Καβάφη ολοκληρώνεται με τον θάνατό του.
- Στο ποίημα παρατηρούμε ότι ο Δαρείος, ο Πέρσης βασιλιάς, φαίνεται ως πρωταγωνιστής λόγω του τίτλου, αλλά ουσιαστικά κύριο πρόσωπο είναι ο Φερνάζης, ο ελληνόγλωσσος ποιητής, που φιλοδοξεί να γράψει ένα ποίημα για τον Δαρείο για να αναδειχθεί ως ποιητής. Γι' αυτό καλοπιάνει τον εξελληνισμένο Μιθριδάτη Στ', βασιλιά του Πόντου, απόγονο του Δαρείου, ο οποίος, όμως, αποφασίζει να επιτεθεί στους Ρωμαίους, οπότε ανατρέπεται τα όνειρα του Φερνάζη.
- Πίσω από τον Φερνάζη ίσως κρύβεται ο Καβάφης, που ψυχογραφεί τον Δαρείο ότι θα είχε «υπεροψίαν και μέθην», στίχος που ηχεί ως διαχρονικός γνωμικός λόγος, καθώς ο ποιητής προβλέπει, όχι όμως ο Δαρείος και ο Μιθριδάτης, τη ματαιότητα της εξουσίας και των μεγαλείων.

- Σχολιάζονται το κλίμα που αλλάζει με το «αλλά», η λειτουργία του υπηρέτη ως αγγελιοφόρου κακών ειδήσεων, όπως στην αρχαία τραγωδία, «τρέχοντας» (θεατρικότητα), οπότε ανοίγει η αυλαία στον πόλεμο «Άρχισε ο πόλεμος με τους Ρωμαίους./Το πλείστον του στρατού μας πέρασε τα σύνορα.».
- Εδώ οδηγούμε τους μαθητές να ανακαλύψουν τη συγχώνευση των φωνών του ποιητή και του υπηρέτη σε πλάγιο λόγο χωρίς το *ότι* πριν το «Άρχισε» ή χωρίς εισαγωγικά, για τον ευθύ λόγο, στοιχείο που δίνει αμεσότητα στον ποιητικό λόγο. Επιπλέον, λειτουργεί επίκαιρα και για την εποχή του Καβάφη (1920, εξωκειμενικά συμφραζόμενα), συνδηλώνοντας την αγωνία του ποιητή για τον ελληνισμό.
- Επίσης αυτό το ποίημα μπορεί να συσχετιστεί με το *Πρώτο Σκαλί* και σε αντίστιξη του ποιητή Φερνάζη με τον παραπονούμενο Ευμένη στον *Θεόκριτο*, που ως άξιος ποιητής εργαζόταν και προσπαθούσε πολύ, δεν ζητούσε την εύνοια της εξουσίας, όπως ο Φερνάζης, ο τίτλος ποιητής δε δωρίζεται.
- Μια εναλλακτική πρόταση θα ήταν να διδαχθεί το ποίημα *Δαρείος* και να δοθούν ως εργασία και παράλληλα τα ποιήματα *Αλεξανδρινοί Βασιλείς* ή *Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης*, καθώς υπάρχουν κοινοί άξονες μελέτης (*ειρωνεία, αξιοπρέπεια, ιστορία*).
- *Δαρείος*
- Ο ποιητής Φερνάζης το σπουδαίο μέρος
- του επικού ποιήματός του κάμνει. (ειρωνεία, έπος = κλέα ανδρών)
- Το πώς την βασιλεία των Περσών
- παρέλαβε ο Δαρείος Υστάσπου. (Από αυτόν
- κατάγεται ο ένδοξός μας βασιλεύς,
- ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Ευπάτωρ). Αλλ' εδώ

- χρειάζεται φιλοσοφία· πρέπει ν' αναλύσει
 - τα αισθήματα που θα είχε ο Δαρείος:
 - ίσως υπεροψίαν και μέθην· όχι όμως— μάλλον
 - σαν κατανόησι της ματαιότητος των μεγαλείων.
 - Βαθέως σκέπτεται το πράγμα ο ποιητής.
 - Αλλά τον διακόπτει ο υπηρέτης του που μπαίνει
 - τρέχοντας, και την βαρυσήμαντην είδησι αγγέλλει.
 - Άρχισε ο πόλεμος με τους Ρωμαίους.
 - Το πλείστον του στρατού μας πέρασε τα σύνορα.
-
- Ο ποιητής μένει ενεός. Τι συμφορά! (γνωμικός λόγος)
 - Πού τώρα ο ένδοξός μας βασιλεύς,
 - ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Ευπάτωρ, (ειρωνεία επίθετα)
 - μ' ελληνικά ποιήματα ν' ασχοληθεί.
 - Μέσα σε πόλεμο — φαντάσου ελληνικά ποιήματα.
 - Αδημονεί ο Φερνάζης, Ατυχία!

- Εκεί που το είχε θετικό με τον «Δαρείο»
 - ν' αναδειχθεί, και τους επικριτάς του,
 - τους φθονερούς, τελειωτικά ν' αποστομώσει.
 - Τι αναβολή, τι αναβολή στα σχέδιά του. (επανάληψη, ένταση)
 - [.....]
 - Είναι φρικτότατοι εχθροί οι Ρωμαίοι. (πολιτική σκέψη)
 - Μπορούμε να τα βγάλουμε μ' αυτούς,
 - οι Καππαδόκες; Γένεται ποτέ;
 - Είναι να μετρηθούμε τώρα με τες λεγεώνες;
 - Θεοί μεγάλοι, της Ασίας προστάται, βοηθήστε μας. —
-
- Όμως μες σ' όλη του την ταραχή και το κακό,
 - επίμονα κ' η ποιητική ιδέα πάει κ' έρχεται —
 - το πιθανότερο είναι, βέβαια, υπεροψίαν και μέθην·
 - υπεροψίαν και μέθην θα είχεν ο Δαρείος. (ειρωνεία, γνωμικό)
-
- Τέλος, συζητάμε το ιστορικό στοιχείο, το πορτρέτο του ποιητή Φερνάζη και του Μιθριδάτη και το γνωμικό στους δυο τελευταίους στίχους, καθώς όλα μαρτυρούν την πολύψυχη και παλίμψηστη ποίηση του Καβάφη, που γράφει και φαίνεται ότι μειδιώντας παρακολουθεί την ανάγνωσή μας.

- Το ποίημα, *Μελαγχολία του Ιάσωνος Κλεάνδρου ποιητού εν Κομμαγηνή*·595 μ.Χ., -πέρα από τα γνωστά στοιχεία- σχολιάζεται η φθορά του σώματος με το πέρασμα της ηλικίας, με τα γεράματα (σωματικότητα), που γίνεται αιτία της μελαγχολίας του *Ιάσωνος Κλεάνδρου*, που νιώθει βαθύ πόνο «είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι». Η μόνη ελπίδα για τον ψυχικό πόνο είναι η καταφυγή στην ποίηση, που τα κεφαλαία γράμματα την προβάλλουν.
- Μοιάζει ο ποιητής στον μονόλογό του να μιλάει με τον εαυτό του και με την ποίηση ως το μόνο παρήγορο φάρμακο, «νάρκης του άλγους δοκιμές». Ακολουθούν οι τρεις τελευταίοι στίχοι ως επιμύθιο, ως δίδαγμα και καταστάλαγμα εμπειρίας.
- Η επανάληψη ως στοιχείο συνοχής, η εστίαση στο θέμα και η προστακτική στο ρήμα «φέρε» αναδεικνύουν τον εσωτερικό πόνο του ποιητή, που κρύβεται πίσω από τον Ιάσωνος Κλεάνδρου. Η Κομμαγηνή θυμίζει το ποίημα του Σεφέρη, *Τελευταίος Σταθμός*, και παραπέμπει σε εποχή παρακμής και ανησυχίας, όπως ήταν και το 1921, που γράφει ο Καβάφης το ποίημα.
- Εξωκειμενικά συμφραζόμενα, κειμενικά στοιχεία και θέματα ποιητικής και γλώσσας σχολιάζονται και καταδεικνύουν σε ένα τόσο μικρό ποίημα των 9 στίχων την υψηλή ποιότητα της γραφής του Καβάφη.
- Τέλος, προτείνεται η Ποίηση ως καταφυγή σε δύσκολες και όχι μόνον στιγμές.
- Το ποίημα μπορεί να μελετηθεί και στον άξονα **σωματικότητα** με άλλα ποιήματα του Καβάφη ή με ποιήματα άλλων ποιητών. Η χώρα μας ευτύχησε να έχει μεγάλους ποιητές και έχει και σήμερα που σιγά σιγά θα ξεχωρίσουν. Ας τους γνωρίσουν και οι μαθητές μας.

Επίλογος

- Ο Κωστάκης της κ. Χαρίκλειας Καβάφη έγινε ο Κ.Π.Καβάφης που καθημερινά κερδίζει αναγνώστες ως ένας μεγάλος ποιητής, που άνοιξε νέους δρόμους στην ποιητική γραφή.
- Ευχόμαστε «τέτοιους θα βγάλει πάλι το έθνος μας» είτε ως μητρόπολη είτε ως απόδημος ελληνισμός.
- Ποιητές, επιστήμονες, στοχαστές, απλούς, αλλά τίμιους ανθρώπους ας παρουσιάσουμε ως πρότυπα στους μαθητές μας για να μπορέσουν να οργανώσουν ρεαλιστικά τα όνειρά τους, στηριζόμενοι στις δυνάμεις τους.
- Γιατί η λογοτεχνία διδάσκει χωρίς να είναι αυτός ο κύριος σκοπός της, καθώς μας δίνει την ανθρώπινη εμπειρία με την υπέροχη γλώσσα της και μπορεί να μας θυμίσει αξίες και δράσεις, που καταξιώνουν τον άνθρωπο ως άτομο, ως μέλος ενός συνόλου και ως πολίτη του κόσμου.
- Άλλωστε, ο καθένας μας χτίζει τη δική του *Ιθάκη*, αυτή δείχνει τον στόχο και προτείνει το ταξίδι σε κάθε τομέα του επιστητού. Ο άνθρωπος και κυρίως ο νέος άνθρωπος μπορεί να χτίσει τη δική του *Ιθάκη* και να την καταξιώσει με τον δυναμισμό και την εργατικότητά του.

- Χριστίνα Αργυροπούλου, Δρ Νεοελληνικής Φιλολογίας και Γλώσσας, Επίτιμη Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

THE IAIAE

Η Πλάτωνα στην αφήγη και Η Κωνσταντίνου Γεωργιάδη Γραμματική, εκδ. Τυποθήκη-Γ. Δαφνίου, 2003.

Η Αποδοτικότητα (Εύρημα και παραβολή και οι Δόξα), εκδ. Τυποθήκη, 2004.

Η Αποδοτικότητα και η ποιητική ποίηση, εκδ. Τυποθήκη, 2006.

Αόρατα και Εξομολογισμοί, Εκδοτική Βενετίας, 1998, ΣΕΛΑ, 2018.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΟΡΤΡΕΤΑ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

ΡΩΣΟΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΨΗΦΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΑΒΑΣΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΟΜΗΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ I
ΒΕΛΟΣΣΙΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Η Χριστίνα Αργυροπούλου γεννήθηκε στην Σαλαμίνα. Γνωρίζει αγγλικά, γαλλικά και αμερικανικά. Γράφει και έχει μετρήσει η Εισαγωγή Αθηνών. Έχει μελετήσει τη φιλοσοφία και την ιστορία της Ελλάδας (1967-1994). Ασχολείται με θέματα που αφορούν τη γλώσσα και την παιδεία. Έχει συγγράψει μετρήματα και άρθρα σχετικά με την παιδεία και την ιστορία της Ελλάδας και των αθηναϊκών θεμάτων. Έχει δημοσιεύσει μετρήματα και άρθρα σχετικά με την παιδεία και την ιστορία της Ελλάδας και των αθηναϊκών θεμάτων. Έχει δημοσιεύσει μετρήματα και άρθρα σχετικά με την παιδεία και την ιστορία της Ελλάδας και των αθηναϊκών θεμάτων.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΟΡΤΡΕΤΑ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ